

V Bruseli 5. februára 2015 (05.02)
(OR. sk)

15581/2/14
REV 2
(de,el,es,fi,sv,cs,sk,sl,bg,ro,ga)

GENVAL 70
COPEN 286
DROIPEN 134
EUROJUST 198
ENFOPOL 362
JAI 878
COHOM 156
RELEX 932

SPRIEVODNÁ POZNÁMKA

Od:	Generálny sekretariát Rady
Komu:	Delegácie
Predmet:	Stratégia Siete EÚ pre genocídu v oblasti boja proti beztretnosti páchatel'ov trestného činu genocídy, zločinov proti ľudskosti a vojnových zločinov v rámci Európskej únie a jej členských štátov

Delegáciám v prílohe zasielame „Stratégiu siete EÚ pre genocídu v oblasti boja proti beztretnosti páchatel'ov trestného činu genocídy, zločinov proti ľudskosti a vojnových zločinov v rámci Európskej únie a jej členských štátov“.

Stratégiu predstaví vedúci sekretariátu siete pre genocídu na zasadnutí skupiny GENVAL 21. novembra 2014.

**Stratégia Siete EÚ pre genocídu v oblasti boja
proti beztrestnosti páchatel'ov trestného činu
genocídy, zločinov proti ľudskosti a vojnových
zločinov v rámci Európskej únie a jej členských
štátov**

Haag, október 2014

OBSAH

ZHRNUTIE.....	3
ODPORÚČANIA V KRÁTKOSTI	6
KAPITOLA PRVÁ: ČLENSKÉ ŠTÁTY EÚ A NAJZÁVAŽNEJŠIE MEDZINÁRODNÉ TRETNÉ ČINY	8
1.1 Najzávažnejšie medzinárodné trestné činy – výzva pre EÚ a členské štáty	8
1.1.1 Spojenie medzi najzávažnejšími medzinárodnými trestnými činmi a členskými štátmi	8
1.1.2 Kto je zodpovedný za vyšetrovanie a stíhanie týchto trestných činov?.....	10
1.2 Povinnosť štátov vyšetrovať a stíhať najzávažnejšie medzinárodné trestné činy	12
1.2.1 Transpozícia najzávažnejších medzinárodných trestných činov do vnútroštátnych právnych predpisov	13
1.3 Problémy pri vyšetrovaní a stíhaní najzávažnejších medzinárodných trestných činov	14
1.3.1 Skutková zložitosť	14
1.3.2 Právna zložitosť	20
KAPITOLA DRUHÁ: ZÁVÄZOK BOJOVAŤ PROTI BEZTRETNOSTI V RÁMCI EURÓPSKEJ ÚNIE A JEJ ČLENSKÝCH ŠTÁTOV	23
2.1 Na úrovni Európskej únie	23
2.1.1 Úloha siete	24
2.2 Na úrovni členských štátov	25
2.2.1 Výsledky členských štátov a členov siete	29
KAPITOLA TRETIA: SÚBOR OPATRENÍ NA PODPORU VNÚTROŠTÁTNEHO VYŠETROVANIA A STÍHANIA NAJZÁVAŽNEJŠÍCH MEDZINÁRODNÝCH TRETNÝCH ČINOV	32
Opatrenie č. 1: zriaďovať, zlepšovať a podporovať špecializované útvary	33
Opatrenie č. 2: prostredníctvom lepšej identifikácie prípadov a informácií o prípadoch predchádzať vzniku útočísk	34
Opatrenie č. 3: zaviesť systém účinnej spolupráce	37
Opatrenie č. 4: zlepšovať právne predpisy v oblasti vyšetrovania, stíhania a vzájomnej právnej pomoci	40
Opatrenie č. 5: budovať sieť ako znalostné centrum a propagovať ju nielen v rámci Európskej únie, ale aj na globálnej scéne	41
Opatrenie č. 6: zopakovať záväzok Európskej únie	42
Opatrenie č. 7: budovať kapacity a šíriť osvetu v príslušných vnútroštátnych orgánoch	43
Opatrenie č. 8: práva, podpora a ochrana obetí a svedkov najzávažnejších medzinárodných trestných činov	44

ZHRNUTIE

Európska únia (EÚ) sa zaviazala zabezpečiť jednotnosť a koherentnosť svojej vonkajšej a vnútornej politiky v oblasti boja proti beztretnosti páchatel'ov trestného činu genocídy, zločinov proti ľudskosti a vojnových zločinov („najzávažnejších medzinárodných trestných činov“).¹ EÚ sa prostredníctvom svojej politiky v oblasti spravodlivosti a vnútorných vecí (SVV) usiluje podporovať vnútroštátne orgány členských štátov pri vyšetřovaní a stíhaní uvedených trestných činov a zaistiť, aby sa EÚ nestala útočiskom ich páchatel'ov.²

Rada EÚ („Rada“) v rámci tohto záväzku v roku 2002 prijala rozhodnutie Rady 2002/494/SVV, ktorým sa vytvára Európska sieť kontaktných miest, pokiaľ ide o osoby zodpovedné za genocídu, zločiny proti ľudskosti a vojnové zločiny (ďalej „sieť pre genocídu“ alebo „sieť“). Sieť pre genocídu zasadá dvakrát ročne a združuje prokurátorov, policajných vyšetřovateľov a iných odborníkov („kontaktné miesta“) zo všetkých členských štátov. V roku 2003 prijala Rada rozhodnutie Rady 2003/335/SVV, ktorého cieľom je zintenzívniť spoluprácu medzi útvarmi polície a prokuratúry, čím sa má zvýšiť schopnosť trestnoprávných orgánov z jednotlivých členských štátov účinne spolupracovať pri vyšetřovaní a stíhaní údajných páchatel'ov najzávažnejších medzinárodných trestných činov. Sieť podporuje vykonávanie tohto rozhodnutia tým, že uľahčuje výmenu informácií medzi odborníkmi z praxe a podporuje spoluprácu medzi vnútroštátnymi orgánmi v jednotlivých členských štátoch a poskytuje fórum na šírenie najlepších postupov. Prácu siete pre genocídu od roku 2011 podporuje sekretariát, ktorý sídli v Haagu spolu s Eurojustom.

Uvedené iniciatívy EÚ sú momentálne základným kameňom záväzku EÚ v oblasti SVV bojovať proti beztretnosti. Predstavujú zásadný príspevok k pokroku a podpore členských štátov, keď voči páchatel'om uplatňujú zodpovednosť za tieto trestné činy. Členské štáty sa v boji proti beztretnosti páchatel'ov uvedených trestných činov nachádzajú v prvej línii bez ohľadu na to, kde, kým alebo proti komu boli spáchané.

¹ Pojem „najzávažnejšie medzinárodné trestné činy“ sa v tomto dokumente používa na označenie medzinárodných zločinov, na ktoré sa vzťahuje mandát siete, t. j. na trestný čin genocídy, zločiny proti ľudskosti a vojnové zločiny. Sieť uznáva, že mnohé témy, ktorým sa venuje „Stratégia Siete EÚ pre genocídu v oblasti boja proti beztretnosti páchatel'ov trestných činov genocídy, zločinov proti ľudskosti a vojnových zločinov v rámci Európskej únie a jej členských štátov“ možno uplatniť aj na mučenie a nedobrovoľné zmiznutie ako samostatné trestné činy. Vyšetřovanie a stíhanie mučenia a nedobrovoľného zmiznutia ako samostatných trestných činov je významným prvkom celkového boja proti beztretnosti.

² *Pozri* Haagsky program: desať priorít na nasledujúcich päť rokov. Partnerstvo pre európsku obnovu v priestore slobody, bezpečnosti a spravodlivosti, KOM 2005, Ú. v. EÚ C 236, 24. septembra 2005, s. 11, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2005:053:0001:0014:SK:PDF>; a Štokholmský program, Ú. v. EÚ C 115/1, 4. mája 2010, s. 8, [http://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/PDF/?uri=CELEX:52010XG0504\(01\)&from=EN](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/PDF/?uri=CELEX:52010XG0504(01)&from=EN).

Všetky členské štáty ratifikovali príslušné medzinárodné zmluvy a dohody, z ktorých pre ne vyplýva záväzok zabezpečiť vyšetovanie, stíhanie a potrestanie páchatel'ov najzávažnejších medzinárodných trestných činov. Niektoré členské štáty splnili odporúčanie EÚ uvedené v rozhodnutí Rady 2003/335/SVV vytvoriť v rámci polície a prokuratúry členských štátov útvary pre vojnové zločiny, zložené zo špecializovaných pracovníkov, ktorí sa venujú najzávažnejším medzinárodným trestným činom, vďaka čomu bolo v nedávnej minulosti v členských štátoch úspešne odsúdených viacero páchatel'ov takýchto činov a vyslal sa dôležitý signál, že EÚ a členské štáty netolerujú beztrestnosť páchatel'ov takýchto činov.

Zároveň by sa mohlo na úrovni EÚ a členských štátov vyvinúť väčšie úsilie zamerané na vytvorenie jednotného a účinného prístupu EÚ k boju proti beztrestnosti. Ako sa podrobnejšie uvádza ďalej, takýto prístup by podporil intenzívnejšiu spoluprácu a zdieľanie informácií na úrovni členských štátov a EÚ, zriaďovanie špecializovaných útvarov vo viacerých členských štátoch a dôraznejšiu podporu vnútroštátnych orgánov zo strany EÚ s cieľom zvýšiť počet členských štátov, ktoré aktívne bojujú proti beztrestnosti.

V takejto situácii vytvorili kontaktné miesta siete osobitnú skupinu, ktorá skúma a navrhuje kroky na zefektívnenie boja proti beztrestnosti v rámci EÚ.³ Sieť následne dospela k názoru, že dôležitým nástrojom na podporu spolupráce a rozvoja najlepších postupov na celoštátnej aj regionálnej úrovni v záujme zintenzívnenia vyšetovania a stíhania by mohol byť nový nástroj ako napr. akčný plán EÚ pre boj proti beztrestnosti.⁴

Prvým krokom osobitnej skupiny siete bolo vypracovanie tejto „Stratégie Siete EÚ pre genocídu v oblasti boja proti beztrestnosti páchatel'ov trestného činu genocídy, zločinov proti ľudskej a vojnových zločinov v rámci Európskej únie a jej členských štátov“ („stratégia“). Prispiet' k jej vypracovaniu mohli na základe svojich poznatkov a skúseností všetky kontaktné miesta, ako aj odborníci z občianskej spoločnosti. Stratégia vychádza z poznatkov a najlepších postupov, ktoré identifikovali prokurátori, policajní vyšetovatelia a iní odborníci, ako aj z rokovaní a záverov šesťnástich zasadnutí siete, ktoré sa uskutočnili za posledných dvanásť rokov.

V stratégii sa odporúča komplexný súbor opatrení, ktoré by mali prijať inštitúcie EÚ a členské štáty na podporu vnútroštátnych orgánov v boji proti beztrestnosti, uplatňovaní zodpovednosti voči páchatel'om a zabezpečenie spravodlivosti pre obeť. Sieť túto stratégiu využije prostredníctvom svojich kontaktných miest na vnútroštátnej úrovni a sekretariátu siete⁵ na úrovni EÚ ako rámec na usmerňovanie ďalšieho rozvoja siete v

³ Osobitnú skupinu siete tvorí päť kontaktných miest (traja prokurátori, jeden príslušník polície a jeden pracovník v oblasti vzájomnej právnej pomoci), ktoré sa stretávajú na zasadnutiach a ktorých prácu podporuje sekretariát siete.

⁴ *Pozri* Posilnenie úsilia o boj proti beztrestnosti páchatel'ov závažných medzinárodných trestných činov v rámci EÚ a jej členských štátoch – obnovený záväzok v oblasti spravodlivosti a vnútorných vecí, dokument Rady EÚ 16340/13 GENVAL 13, 19. novembra 2013, a Zhrnutie rokovaní, dokument Rady EÚ 17164/13 GENVAL 87, 4. decembra 2013.

⁵ Sekretariát siete pre genocídu vznikol v júli 2011 podľa článku 25a rozhodnutia Rady 2009/426/SVV o posilnení Eurojustu a o zmene a doplnení rozhodnutia Rady 2002/187/SVV, ktorým sa zriaďuje Eurojust s cieľom posilniť boj proti závažným trestným činom. Sekretariát je súčasťou Eurojustu a pracuje ako samostatný útvar.

nadchádzajúcich rokoch a na nabádanie na intenzívnejšie zapojenie EÚ a členských štátov. Sieť bude stratégiu pravidelne skúmať a hodnotiť s cieľom zohľadniť prebiehajúce zmeny a vývoj, ktoré budú nasledovať s postupne rastúcim povedomím o potrebe bojovať proti beztretnosti.

Stratégia má teda dvojaký cieľ:

1. Na úrovni EÚ: posilniť záväzok EÚ bojovať proti beztretnosti páchatel'ov najzávažnejších medzinárodných trestných činov a lepšie podporovať členské štáty. Sekretariát bude s podporou kontaktných miest pôsobiť na príslušné inštitúcie a rozhodujúce orgány a šíriť povedomie o výzvach, pred ktorými stoja vnútroštátne trestnoprávne orgány pri vyšetrovaní, stíhaní a trestaní najzávažnejších medzinárodných trestných činov, a tiež šíriť najlepšie postupy pri riešení týchto výziev.
2. Na úrovni členských štátov: identifikovať konkrétne opatrenia, ktoré pomôžu vnútroštátnym orgánom vo vyšetrovaní a stíhaní najzávažnejších medzinárodných trestných činov, a tak prispievať k vytváraniu postupov vnútroštátnych orgánov v boji proti beztretnosti na vnútroštátnej úrovni a v prípade potreby ich aj rozvíjať.

Na splnenie uvedených cieľov predloží sieť túto stratégiu príslušným pracovným skupinám EÚ vrátane pracovnej skupiny pre všeobecné záležitosti vrátane hodnotenia (GENVAL) so žiadosťou, aby skupina GENVAL pracovala na prípadných záveroch Rady pre SVV o záväzku EÚ a členských štátov bojovať proti beztretnosti páchatel'ov najzávažnejších medzinárodných trestných činov, a tak upriamiť pozornosť ministrov na túto tému. Sieť osloví aj Európsku komisiu a vyzve ju, aby sa vo svojej politike dôraznejšie zaviazala bojovať proti beztretnosti. Národné kontaktné miesta v rámci možností zabezpečia, aby o stratégii boli informovaní príslušní rozhodujúci činitelia na vnútroštátnej úrovni a aby sa o nej s nimi rokovalo. Takéto vnútroštátne rokovania sú nevyhnutné na zvýšenie kapacity štátov bojovať proti beztretnosti a môžu pomôcť primäť členské štáty, aby na príslušných fórach EÚ poukázali na potrebu ďalšieho záväzku EÚ.

V stratégii sa poukazuje na jednotlivé situácie, v ktorých sú členské štáty konfrontované s najzávažnejšími medzinárodnými trestnými činmi a uvádza sa v nej, aké kroky sa doteraz prijali na úrovni EÚ a členských štátov. Tiež sa v nej načrtávajú výzvy, ktoré musia riešiť vyšetrovatelia, prokurátori a iné orgány pri vyšetrovaní, stíhaní a trestaní medzinárodných trestných činov a zdôrazňujú sa najlepšie postupy na riešenie týchto výziev identifikované v minulosti. V záverečnom oddiele stratégie sa predstavuje súbor opatrení na zlepšenie účinnosti a efektivity vnútroštátneho vyšetrovania a stíhania, ako aj doplnujúce odporúčania pre inštitúcie EÚ, členské štáty, národné kontaktné miesta a sekretariát siete.

ODPORÚČANIA V KRÁTKOSTI

Pre inštitúcie EÚ:

- Zabezpečiť príslušné zdroje na vybudovanie siete ako znalostného centra a propagovať ho na fórach v rámci EÚ aj mimo nej.
- Potvrdiť záväzok bojovať proti beztretnosti tým, že posúdia možnosti dodatočného financovania pre sieť a vnútroštátne orgány, aby tieto mohli vytvoriť osobitné útvary a venovať sa odbornej príprave a budovaniu kapacít.
- Formálne hodnotiť vykonávanie rozhodnutí Rady 2002/494/SVV a 2003/335/SVV a každý rok usporiadať v Európskom parlamente vypočutie o boji proti beztretnosti v EÚ.
- Zaradiť túto tému do politického programu a uznať, že financovanie je základným prostriedkom na to, aby vnútroštátne orgány a občianska spoločnosť mohli účinne koordinovať svoj boj proti beztretnosti; rozširovať porozumenie medzinárodnému trestnému právu a medzinárodnému humanitárnemu právu; šíriť osvetu o potrebe bojovať proti beztretnosti.
- Zmeniť mandát Eurojustu a Europolu tak, aby sa vzťahoval aj na najzávažnejšie medzinárodné trestné činy.
- Vypracovať akčný plán pre boj proti beztretnosti v EÚ.

Pre členské štáty:

- Preskúmať a v prípade potreby zmeniť vnútroštátne právne predpisy v oblasti najzávažnejších medzinárodných trestných činov tak, aby odrážali záväzky podľa medzinárodného práva a neposkytovali nenáležitú imunitu jednotlivcom.
- Vytvoriť v rámci polície a prokuratúry osobitné útvary; vypracovať národnú stratégiu a vytvoriť národné platformy pre spoluprácu v boji proti beztretnosti páchatel'ov najzávažnejších medzinárodných trestných činov.
- Zabezpečiť, aby zamestnanci imigračných orgánov mali náležitú odbornú prípravu, aby sa vytvárali najlepšie postupy a aby imigračné orgány efektívne odovzdávali informácie orgánom presadzovania práva a zároveň mali konkrétnu povinnosť informovať orgány presadzovania práva, keď sa stretnú s prípadmi podľa článku 1F.
- Zlepšiť komunikáciu medzi členskými štátmi, napríklad využívaním spoločných vyšetrovacích tímov vo vhodných prípadoch; podporovať iniciatívu za vytvorenie globálneho rámca spolupráce medzi členskými štátmi.
- Zabezpečiť efektívnu výmenu informácií v rámci orgánov verejnej správy, a to najmä medzi vyšetrovateľmi, prokurátormi a orgánmi zodpovednými za dohľad nad zmrazením a konfiškáciou majetku a zákazmi obchodovania či cestovania.
- Rozširovať využívanie siete a jej sekretariátu vymenovaním viacerých národných kontaktných miest, ktoré budú mať skúsenosti a poznatky v oblasti stíhania a vyšetrovania trestných činov a vzájomnej právnej pomoci.

- Začleňovať do stratégií vyšetrovania a stíhania hneď od začiatku práce na prípade aj hľadisko obetí, aby sa zaručila spravodlivosť konania a zohľadňoval jeho vplyv na obeť a dotknuté komunity a poskytovať obetiam informácie o ich právach a podmienkach ochrany.
- Šíriť osvetu o potrebe boja proti beztrestnosti a súvisiacom vyšetrovaní a stíhaní najzávažnejších medzinárodných trestných činov.

Pre národné kontaktné miesta:

- Poskytovať informácie o témach, o ktorých rokuje sieť, aj ostatným príslušníkom prokuratúry a orgánov presadzovania práva, ako aj ďalším príslušným vnútroštátnym orgánom ako napr. imigračným útvarom na vnútroštátnej úrovni.
- Poskytovať informácie o vyšetrovaní a stíhaní osôb zodpovedných za najzávažnejšie medzinárodné trestné činy rozhodujúcim činiteľom a širokej verejnosti.
- Pôsobiť ako komunikačné stredisko pre odborníkov z praxe a poskytovať informácie späť sieti.

Pre sekretariát siete:

- Napomáhať úsiliu vnútroštátnych orgánov tým, že rozšíri funkciu šírenia informácií tak, aby sa umožnila širšia výmena najlepších postupov a informácií o príslušných právnych predpisoch aj prebiehajúcich stíhaniach a vyšetrovaniach.
- Pomáhať členským štátom pri zriaďovaní a propagácii špecializovaných útvarov.
- Uľahčovať spoluprácu a koordináciu úsilia o predvedenie páchateľov pred súd a poskytovať vnútroštátnym orgánom príslušné poznatky.
- Vypracúvať výročnú správu o činnosti, v ktorej sa uvedú informácie o vyšetrovaní a stíhaní páchateľov najzávažnejších medzinárodných trestných činov.
- Pravidelne informovať pracovné skupiny Rady vrátane pracovnej skupiny pre medzinárodné právo verejné (COJUR), pracovnej skupiny pre medzinárodné právo verejné – podskupiny pre Medzinárodný trestný súd (COJUR-ICC), **Koordinačného výboru v oblasti policajnej a justičnej spolupráce v trestných veciach** (CATS), pracovnej skupiny pre všeobecné záležitosti vrátane hodnotenia (GENVAL) a regionálnych pracovných skupín.

KAPITOLA PRVÁ: ČLENSKÉ ŠTÁTY A NAJZÁVAŽNEJŠIE MEDZINÁRODNÉ TRETNÉ ČINY

1.1 Najzávažnejšie medzinárodné trestné činy - výzva pre EÚ a členské štáty

V 20. storočí prišlo o život priamym či nepriamym následkom štátom podporovaného násillia približne dvesto miliónov ľudí⁶ a v posledných desaťročiach boli najzávažnejšie medzinárodné trestné činy spáchané na všetkých piatich kontinentoch. K takýmto zločinom dochádza často počas ozbrojených konfliktov alebo občianskych kríz, dopúšťajú sa ich nespočetní páchatelia, dotýkajú sa množstva svedkov a stoviek či tisícov obetí a vyznačujú sa mimoriadnou a opakovanou brutalitou.

Trestný čin genocídy, zločiny proti ľudskosti a vojnové zločiny sú ,nepredstaviteľné krutosti, ktoré hlboko otriasajú svedomím ľudstva‘ a považujú sa za skutočnosti, ktoré ,ohrozujú mier, bezpečnosť a blahobyť na svete‘.⁷ Závažnosť týchto zločinov a potreba dôraznej reakcie voči páchatelom najzávažnejších medzinárodných trestných činov viedli k rozvoju medzinárodného trestného práva, zriadeniu súdov *ad hoc* v 90. rokoch 20. storočia a napokon k vytvoreniu Medzinárodného trestného súdu (ICC). Proti beztrestnosti však nemusia bojovať len medzinárodné ustanovizne; za vyšetrovanie uvedených zločinov a stíhanie ich páchatelov sú totiž primárne zodpovedné členské štáty.

1.1.1 Spojenie medzi najzávažnejšími medzinárodnými trestnými činmi a členskými štátmi

Napriek všeobecnému presvedčeniu, že k najzávažnejším medzinárodným trestným činom dochádza ďaleko od nás, sú na základe skúseností tieto zločiny, ich páchatelia a ich majetky, obeť a svedkovia, skutočne prepojené s členskými štátmi. Najzávažnejšie medzinárodné trestné činy boli spáchané aj na území členských štátov, napríklad počas druhej svetovej vojny, ale aj neskôr. Týkali sa aj príslušníkov členských štátov – či už ako obetí, alebo páchatelov. Ďalšie spojenie medzi najzávažnejšími medzinárodnými trestnými činmi a členskými štátmi vzniká, keď sa príslušníci tretích štátov, ktorí sa na takýchto zločinoch podieľali, zdržiavajú na území členských štátov ako návštevníci alebo žiadatelia o azyl či obyvatelia.

Územie

K trestným činom genocídy, zločinom proti ľudskosti a vojnovým zločinom došlo aj na území členských štátov. Vnútroštátne orgány sú stále konfrontované s masovými krutosťami, ktoré páchali napríklad osoby podozrivé z nacistických vojnových zločinov

⁶ SMEULERS, A., GRUNFELD, F.: *International Crimes and other Gross Human Rights Violations: a multi- and interdisciplinary textbook*, Antverpy, 2011, Intersentia, predslov, s. XIIV.

⁷ Pozri odôvodnenia 2 a 3 Rímskeho štatútu Medzinárodného trestného súdu.

počas druhej svetovej vojny⁸ a totalitné komunistické režimy počas studenej vojny⁹. Nedávnym pristúpením Chorvátska k EÚ sa tiež rozšírilo územie EÚ, na ktorom v posledných desaťročiach došlo k zločinom a kde prebieha vyšetrovanie a stíhanie.

Štátni príslušníci členských štátov

Štátni príslušníci členských štátov môžu pri páchaní najzávažnejších medzinárodných trestných činov figurovať ako páchatelia¹⁰, obeť¹¹ alebo svedkovia, a to bez ohľadu na to, kde sa nachádza miesto činu. Okrem fyzických osôb sa môžu na páchaní, podporovaní a napomáhaní medzinárodných trestných činov spáchaných v zahraničí, navádzaní na ne alebo získavaní prospechu z nich podieľať aj právnické osoby so sídlom v EÚ.¹² Členské štáty môžu uplatniť svoju právomoc nad páchatelmi takýchto činov na základe účasti ich štátnych príslušníkov ako obetí alebo svedkov alebo na základe skutočnosti, že ich štátni príslušníci alebo spoločnosti napomohli spáchaniu zločinov z územia EÚ.

Štátni príslušníci tretích štátov

K väčšine najzávažnejších medzinárodných trestných činov dochádza na území tretích štátov. Páchatelia, svedkovia a obeť však môžu vstúpiť na územie EÚ na základe žiadosti o vízum alebo ako žiadatelia o medzinárodnú ochranu (t. j. žiadatelia o azyl). Obzvlášť často sa vyskytuje druhá uvedená možnosť, keďže k najzávažnejším medzinárodným trestným činom dochádza často v rámci ozbrojených konfliktov alebo v dôsledku systematického zlyhania právneho štátu a poriadku.

⁸ Pozri nedávnou vec týkajúcu sa vydania osoby podozrivej zo spáchania nacistických vojnových zločinov medzi Slovenskom a Maďarskom, <http://www.theguardian.com/world/2013/aug/12/laszlo-csatary-dead-hungary-auschwitz>, Táto vec bola ukončená v dôsledku smrti Lászla Lajosa Csatáryho 12. augusta 2013, <http://www.bbc.com/news/world-europe-23664226>.

⁹ Pozri nedávnou vec súvisiacu s usvedčením bývalého maďarského ministra za vojnové zločiny z roku 1956, <http://www.bbc.com/news/world-europe-27398373>.

¹⁰ Napríklad Holandsko vyšetrovalo a súdilo dvoch holandských podnikateľov, z ktorých jeden bol podozrivý z napomáhania a navádzania na vojnové zločiny spáchané v Iraku a druhý v Libérii. Pozri <https://www.om.nl/onderwerpen/international-crimes-0/what-cases-have-been/iraq/> a <https://www.om.nl/onderwerpen/international-crimes-0/what-cases-have-been/liberia/>. V niektorých prípadoch sa osoby dostali do EÚ ako žiadatelia o azyl a neskôr získali občianstvo členského štátu. Takto sa v čase medzi spáchaním uvedených zločinov a označením za podozrivé osoby stali občanmi EÚ. Pozri aj nedávnou vec proti Yvonne N., <https://www.om.nl/onderwerpen/international-crimes-0/what-cases-have-been/rwanda/>.

¹¹ Napríklad Belgicko vyšetrovalo a odsúdilo majora Bernarda Ntuyahagu za jeho úlohu pri vražde desiatich príslušníkov mierových jednotiek OSN počas genocídy v Rwande, <http://www.theguardian.com/world/2007/jul/05/rwanda.angeliquechrisafis>. Nedávne zostrelenie civilného lietadla MH17 nad Ukrajinou tiež viedlo k medzinárodnému vyšetrovaniu za vojnové zločiny. Väčšina obetí tohto údajného zločinu boli štátni príslušníci členských štátov. Pozri <http://www.reuters.com/article/2014/07/21/us-ukraine-crisis-dutch-idUSKBN0FQ15620140721> a <https://www.om.nl/algemeen/english/@86120/joint-investigation/>.

¹² Napríklad Holandsko viedlo vyšetrovanie voči holandskej spoločnosti Lima Holding B.V. za jej údajnú účasť na stavbe izraelskej bariéry a priemyselného areálu pri osade v Predjordánsku, <http://www.om.nl/onderwerpen/internationale/map/concerning/>. Švajčiarsko tiež začalo vyšetrovanie veci Argor Heraeus, jednej z najväčších rafinérií zlata na svete, za spoluúčasť na vojnových zločinoch a praní špinavých peňazí v súvislosti so zlatom pochádzajúcim od ozbrojenej skupiny v Demokratickej republike Kongo, <http://www.reuters.com/article/2013/11/04/congo-gold-idUSL5N0IP29K20131104>.

Ľudia z uvedených dotknutých krajín preto môžu opustiť svoju domovinu a vstúpiť na územie EÚ. Počet štátnych príslušníkov tretích krajín, ktorí žiadajú o azyl v EÚ, sa v posledných rokoch významne zvýšil, pričom v roku 2013 počet žiadateľov o azyl dosiahol 435 000.¹³ Niektorí páchatelia najzávažnejších medzinárodných trestných činov môžu počas tohto procesu zostať bez povšimnutia a dosiahnuť priznanie azylu. Je však možné, že niektorým sa status utečenca odmietne z rôznych dôvodov vrátane článku 1F Ženevského dohovoru o právnom postavení utečencov.¹⁴

Niektorí podozriví môžu byť vydaní mimo EÚ, aby tam boli postavení pred súd, niektorí však na základe zásady zákazu vrátenia alebo vyhostenia¹⁵ alebo jednoducho z dôvodu neexistencie vhodného právneho rámca na vydávanie zostanú na území členských štátov. V takomto prípade a v súlade s rôznymi normami právomoci sa vnútroštátne orgány vyzvú, aby na základe svojich medzinárodných záväzkov stíhali údajných páchatel'ov, ktorí sa zdržiavajú na ich území alebo na ňom majú pobyt.¹⁶

Môže však vyvstať aj ďalší problém, ktorý sa týka možnej imunity diplomatov, vládnych činiteľov alebo iných predstaviteľov, ktorí sa môžu podieľať na uvedených zločinoch.

A napokon prítomnosť obetí a svedkov, ktorí sú príslušníkmi tretích štátov, prináša zodpovednosť za súdnu spoluprácu s tretími štátmi alebo medzinárodnými organizáciami, ako je ICC. Spolupráca s ďalšími členskými štátmi alebo tretími štátmi je takmer nevyhnutná na riadne stíhanie údajných páchatel'ov najzávažnejších medzinárodných trestných činov, keďže svedkovia, obeť a páchatelia sa často

¹³ Pozri správu Eurostatu z 24. marca 2014, http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_PUBLIC/3-24032014-AP/EN/3-24032014-AP-EN.PDF.

¹⁴ Tento článok sa vzťahuje na prípady uvedené v článku 1F Ženevského dohovoru o právnom postavení utečencov z roku 1954, ktorý znie:

„F. Ustanovenia tohto dohovoru sa nevzťahujú na žiadnu osobu, u ktorej sú vážne dôvody domnievať sa, že

a) sa dopustila trestného činu proti mieru, trestných činov vojenských alebo trestných činov proti ľudskosti podľa medzinárodných dokumentov obsahujúcich ustanovenia o takýchto trestných činoch,

b) sa dopustila vážneho nepolitického trestného činu mimo štátu svojho azylu predtým, než v ňom bola prijatá ako utečenec,

c) je vinná za činy, ktoré sú v rozpore s cieľmi a zásadami Organizácie Spojených národov.

¹⁵ Zásada zákazu vrátenia alebo vyhostenia je zásadou medzinárodného práva, ktorou sa zakazuje priamo alebo nepriamo vrátiť alebo vyhostiť utečenca na územie, na ktorom by jeho život alebo jeho osobná sloboda boli ohrozené z dôvodov jeho rasy, náboženstva, národnosti, príslušnosti k určitej sociálnej skupine alebo zastávania určitých politických názorov. Táto zásada sa však neuplatňuje na utečenca, ktorého „odôvodnene možno považovať za nebezpečného pre bezpečnosť štátu, v ktorom [sa nachádza], alebo ktorý po tom, čo bol právoplatným rozsudkom uznaný za vinného z osobitne závažného trestného činu, predstavuje nebezpečenstvo pre spoločnosť tohto štátu.“ Táto zásada je zakotvená v článku 33 Ženevského dohovoru o právnom postavení utečencov z roku 1951 a jeho protokole z roku 1967.

¹⁶ Zásada *aut dedere aut judicare* poukazuje na právnu povinnosť štátov stíhať alebo vydať osoby, ktoré spáchali závažné medzinárodné trestné činy. Pozri povinnosť vydať alebo stíhať vo vzťahu k trestnému činu mučenia: Pre otázky súvisiace s povinnosťou stíhať alebo vydať osobu, pozri vec Belgicko/Senegal, rozsudok, MSD GL č. 144, [ICJ] 437 [ICJ] 2012, 20. júla 2012, Medzinárodný súdny dvor [MSD], <http://www.icj-cij.org/docket/files/144/17064.pdf>.

nachádzajú v rozličných jurisdikciách. A na záver treba dodať, že členské štáty môžu byť zodpovedné aj za poskytnutie ochrany a/alebo náhrady ujmy obetiam a/alebo svedkom.

1.1.2 Kto je zodpovedný za vyšetrovanie a stíhanie týchto trestných činov?

Hlavnú zodpovednosť za stíhanie trestného činu genocídy, zločinov proti ľudskosti a vojnových zločinov majú štáty. Tieto povinnosti vyplývajú z medzinárodných zmlúv¹⁷ a obyčajového práva, ktoré sa do veľkej miery zakotvilo v Rímskom štatúte Medzinárodného trestného súdu, v ktorom štáty, ktoré sú jeho zmluvnými stranami, uznali povinnosť bojovať proti beztrestnosti páchatel'ov najzávažnejších medzinárodných trestných činov. Právomoc ICC sa okrem toho obmedzuje na niekoľko málo konkrétnych prípadov, čo značí, že hlavnú úlohu stíhať páchatel'ov najzávažnejších medzinárodných trestných činov majú vnútroštátne orgány.

S výnimkou ICC boli všetky medzinárodné súdy *ad hoc* zriadené pre konkrétnu situáciu a mohli stíhať len páchatel'ov, ktorí sa podieľali na príslušnom konflikte, a to pokiaľ boli splnené dodatočné kritériá. Medzinárodný trestný súd je prvým stálym medzinárodným súdom a hoci je jeho mandát menej obmedzený geograficky a vzťahuje sa na územia všetkých štátov, ktoré sú zmluvnými stranami, výkon jeho právomoci obmedzuje viacero ďalších podmienok. Po prvé, hoci je zmluvnými stranami Rímskeho štatútu všetkých 28 členských štátov, ICC nie je skutočne globálnym súdom, keďže v celosvetovom meradle je zmluvnými stranami len 122 štátov¹⁸. Právomoc ICC sa okrem toho ďalej obmedzuje len na situácie, ktoré sa týkajú trestných činov, ktoré:

1. spáchal štátny príslušník štátu, ktorý je zmluvnou stranou štatútu, alebo
2. boli spáchané na území štátu, ktorý je zmluvnou stranou štatútu, alebo
3. ak danú situáciu osobitne predložila ICC Bezpečnostná rada OSN, alebo
4. ak určitý štát konkrétne prijal výkon právomoci súdu v súvislosti s príslušným trestným činom.¹⁹

Okrem toho sa jurisdikcia ICC obmedzuje na trestné činy spáchané po 1. júli 2002,²⁰ na najzávažnejšie medzinárodné trestné činy vymedzené v Rímskom štatúte (ktorý neobsahuje vyčerpávajúci zoznam uznávaný ostatnými zdrojmi medzinárodného trestného práva²¹) a vo väčšine prípadov na páchatel'ov, ktorí nesú najväčší diel

¹⁷ Pozri nižšie oddiel 1.2 tejto stratégie venovaný povinnostiam štátov.

¹⁸ K 17. septembru 2014 bolo zmluvnými stranami štatútu 122 štátov. Aktuálny počet štátov sa uvádza na stránke http://www.icc-cpi.int/en_menus/asp/states%20parties/Pages/the%20states%20parties%20to%20the%20rome%20statute.aspx.

¹⁹ Pozri články 12 až 13 Rímskeho štatútu ICC.

²⁰ Štát však môže prijať jurisdikciu ICC aj retroaktívne, ak podá vyhlásenie podľa článku 12 ods. 3 Rímskeho štatútu.

²¹ Napríklad 21 členských štátov podpísalo Medzinárodný dohovor o ochrane všetkých osôb pred nedobrovoľným zmiznutím a ratifikovalo ho Rakúsko, Belgicko, Francúzsko, Nemecko, Litva, Holandsko, Portugalsko a Španielsko. Okrem toho všetky členské štáty ratifikovali štyri ženevské dohovory, ktorými sa ukladá pozitívna povinnosť stíhať alebo vydať, ktorá presahuje rámec Rímskeho štatútu.

zodpovednosti'.²² A čo je najdôležitejšie, uplatňuje sa zásada komplementarity, podľa ktorej ICC vykonáva právomoc iba vtedy, ak túto úlohu nie sú schopné alebo ochotné vykonať štáty.²³ Na efektívne stíhanie sa teda musia prijať opatrenia na vnútroštátnej úrovni a zlepšiť medzinárodná spolupráca.²⁴ Preto ICC doteraz vykonával alebo bude v budúcnosti vykonávať právomoc vo veľmi malom počte prípadov a hlavnú povinnosť pátrať po osobách zodpovedných za spáchanie najzávažnejších medzinárodných trestných činov a vyšetrovať ich a stíhať majú v prvom rade štáty.

1.2 Povinnosť štátov vyšetrovať a stíhať najzávažnejšie medzinárodné trestné činy

Povinnosť štátov vyšetrovať a stíhať najzávažnejšie medzinárodné trestné činy sa vyvíjali najmä v posledných dvoch storočiach a kodifikácia noriem platných v takýchto situáciách má okrem iného počiatky v Petrohradskej deklarácii z roku 1868,²⁵ haagskych dohovoroch z rokov 1899 a 1907,²⁶ Versaillskej zmluve z roku 1919, chartách Norimberského a Tokijského vojenského tribunálu, dohovore o genocídiu z roku 1948 a ženevských dohovoroch z roku 1949 a ich dodatkových protokoloch.

Na základe nasledujúcich zdrojov medzinárodného práva majú vnútroštátne orgány možnosť, a niekedy aj povinnosť, pátrať po osobách zodpovedných za spáchanie najzávažnejších medzinárodných trestných činov, vyšetrovať a stíhať či vydať ich bez ohľadu na miesto spáchania týchto trestných činov a na štátnu príslušnosť páchateľa alebo obeť:

- Dohovor o zabránení a trestaní zločinu genocídiu z roku 1948 (články 1, 5 a 6)²⁷,
- štyri ženevské dohovory z roku 1949 (I. ženevský dohovor, článok 49; II. ŽD, článok 50; III. ŽD, článok 129; IV. ŽD, článok 146) a tri dodatkové protokoly (DP I, článok 85),
- haagsky Dohovor ochrane kultúrnych hodnôt v prípade ozbrojeného konfliktu z roku 1954 (článok 28) a jeho druhý dodatkový protokol (článok 17 ods. 1),

²² Pozri Stratégiu prokuratúry ICC na roky 2009 – 2012, bod 34, <http://www.icc-cpi.int/NR/rdonlyres/66A8DCDC-3650-4514-AA62-229D1128F65/281506/OTPProsecutorialStrategy20092013.pdf>; Strategický plán prokuratúry na roky 2012 – 2015, bod 22, http://www.icc-cpi.int/en_menus/icc/structure%20of%20the%20court/office%20of%20the%20prosecutor/policies%20and%20strategies/Documents/OTP-Strategic-Plan-2012-2015.pdf.

²³ Pozri článok 17 ods. 1 písm. a) Rímskeho štatútu Medzinárodného trestného súdu.

²⁴ Odôvodnenie 4 preambuly Rímskeho štatútu Medzinárodného trestného súdu.

²⁵ Deklarácia o zákaze používať vo vojne výbušné náboje s hmotnosťou menšou ako 400 g, Petrohrad, 29. novembra / 11. decembra 1868.

²⁶ V mnohých pravidlách, ktoré obsahovali haagske dohovory z roku 1899 a 1907, sa zasa odrážali ustanovenia Lieberovho kódexu (1863).

²⁷ Medzinárodný súdny dvor vo svojom poradnom stanovisku k Výhradám k Dohovoru o zabránení a trestaní zločinu genocídiu z 28. mája 1951 uviedol, že „zásady, z ktorých dohovor vychádza, uznávajú civilizované národy ako zásady, ktoré sú pre štáty záväzné, a to aj bez zmluvného záväzku,“ čím tento dohovor získava postavenie medzinárodného obyčajového práva, a teda je záväzným pre všetky štáty.

- Medzinárodný dohovor o potlačení a trestaní zločinu apartheidu z roku 1976 (článok 4),
- Dohovor proti mučeniu a inému krutému, neľudskému alebo ponižujúcemu zaobchádzaniu alebo trestaniu z roku 1984 (článok 5 ods. 2 a článok 7 ods. 1),
- Rímsky štatút Medzinárodného trestného súdu z roku 1998 (odôvodnenia 4, 6 a 10 preambuly, článok 1),
- Medzinárodný dohovor o ochrane všetkých osôb pred nedobrovoľným zmiznutím z roku 2006 (články 3, 4, 6 a článok 9 ods. 2),
- medzinárodné obyčajové právo²⁸.

1.2.1 Transpozícia najzávažnejších medzinárodných trestných činov do vnútroštátnych právnych predpisov

Ako sa uvádza vyššie, vnútroštátne trestnoprávne systémy členských štátov musia zodpovedať ich povinnostiam vyplývajúcim z medzinárodných zmlúv a medzinárodného obyčajového práva. Neaktuálne vnútroštátne právne prostredie je prekážkou účinného vyšetrovania a stíhania a spomaľuje tiež spoluprácu medzi členskými štátmi. Napríklad sa môže stať, že jeden členský štát požiada o vzájomnú právnu pomoc pri zločinoch proti ľudskosti, ale dožiadaný členský štát žiadosti nebude môcť vyhovieť, pretože uvedené trestné činy v jeho trestnom poriadku neexistujú.²⁹ Neadekvátna transpozícia môže potom viesť k začatiu súdneho konania za menej závažné trestné činy, napríklad za vraždu. Začatiu konania môžu brániť aj prekážky ako premlčacie lehoty alebo absencia extrateritoriálnej právomoci.

Vojnové zločiny

Vymedzenie vojnových zločinov sa už podarilo transponovať do vnútroštátnych právnych predpisov: 25 členských štátov vymedzilo rozsah tohto trestného činu a ustanovili univerzálnu právomoc na stíhanie páchatel'ov, ktorí sa zdržiavajú na ich území.

²⁸ Pre podrobnejší prehľad o existencii povinnosti stíhať alebo vydať osobu pozri MITCHELL, Claire: *Aut Dedere, aut Judicare: The Extradite or Prosecute Clause in International Law*. Prílohy 2 a 4 k tomuto dokumentu sa týkajú viacerých rezolúcií OSN, ktoré predznamenávajú vznik tejto zásady ako súčasť medzinárodného obyčajového práva. Dostupné na stránke <http://iheid.revues.org/312>.

²⁹ Pozri správy Koalície za Medzinárodný trestný súd: *Chart on the Status of Ratification and Implementation of the Rome Statute and the Agreement on Privileges and Immunities*, globálna kampaň na podporu Medzinárodného trestného súdu, máj 2012, http://www.iccnw.org/documents/Global_Ratificationimplementation_chart_May2012.pdf, a správy organizácie Amnesty International, *Universal Jurisdiction – A preliminary survey of legislation around the world – 2012 update*, október 2012, <http://www.amnesty.org/en/library/asset/IOR53/019/2012/en/2769ce03-16b7-4dd7-8ea3-95f4c64a522a/ior530192012en.pdf>

Jeden členský štát však vo svojich platných právnych predpisoch nemá vymedzenie vojnových zločinov a ďalšie dva štáty tieto činy vymedzujú len vo vojenskom trestnom zákone.³⁰

Zločiny proti ľudskosti

Vnútroštátne trestnoprávne predpisy troch štátov neobsahujú vymedzenie zločinov proti ľudskosti ani odkaz na ne, prípadne nie sú úplne v súlade s Rímskym štatútom.³¹

Genocída

Vymedzenie trestného činu genocídy sa transponovalo do vnútroštátnych právnych predpisov všetkých členských štátov.

1.3 Problémy pri vyšetrowaní a stíhaní najzávažnejších medzinárodných trestných činov

Trestný čin genocídy, zločiny proti ľudskosti a vojnové zločiny stavajú vyšetrovateľov a prokurátorov pred celý rad výziev. Svojou skutkovou zložitou sa odlišujú od väčšiny vnútroštátnych trestných činov, čo zase predstavuje osobitné výzvy pre vyšetrovateľov, pričom mnohé z nich sa ešte vyhrocuje tým, že vyšetrovanie často prebieha mimo EÚ. V takýchto situáciách musia špecializované tímy niekedy vycestovať do tretích štátov, aby tam zhromaždili dôkazy, oboznámili sa s miestom činu alebo vypočuli svedkov. Právna zložitost' vytvára osobitné výzvy aj pre vnútroštátne orgány, ktoré sa usilujú určiť právomoc a postaviť pred súd osoby zodpovedné za masové zverstvá.

1.3.1 Skutková zložitost'

a. Povaha a rozsah zločinov

Najzávažnejšie medzinárodné trestné činy sa dejú v rozsahu neporovnateľnom s väčšinou vnútroštátnych trestných činov. Môžu sa dotýkať stoviek a často až tisícov priamych obetí, viacerých páchatel'ov a bezpočetných svedkov. Tieto zločiny sa väčšinou vyznačujú mimoriadnou a opakovanou krutosťou. Z toho vyplýva pre vyšetrovateľov viacero dôsledkov.

³⁰ Rakúsko nemá právne predpisy o vojnových zločinoch; v Dánsku a Taliansku sa vnútroštátne právne predpisy o vojnových zločinoch uvádzajú len vo vojenskom trestnom zákone, ktorý sa vzťahuje iba na situácie súvisiace s činmi spáchanými ich armádou alebo proti ich armáde. Pozri publikáciu „*Extraterritorial Jurisdiction in the EU: A Study of the Laws and Practice in the 27 Member States of the EU*“, REDRESS/FIDH, december 2010, http://www.redress.org/downloads/publications/Extraterritorial_Jurisdiction_In_the_27_Member_States_of_the_European_Union.pdf and <http://www.legal-tools.org>.

³¹ Rakúsko, Dánsko a Taliansko, tamže.

- Geografické rozmiestnenie trestných činov

najzávažnejšie medzinárodné trestné činy väčšinou tvorí zmes rôznych činov, ku ktorým dochádza počas dlhého časového obdobia. Deje sa to väčšinou na rozsiahlom území, kam často patrí množstvo dedín, miest a regiónov a niekedy dokonca presahuje aj štátne hranice. Ďalšie prekážky okrem toho často vznikajú v dôsledku geografickej izolovanosti konfliktu. V niektorých situáciách je nesmierne ťažké dostať sa ku svedkom alebo obetiam v oblasti zmietanej vojnou. Identifikácia, vyhľadanie a kontaktovanie uvedených osôb majú často značné logistické a finančné dôsledky, čo významne obmedzuje vyšetrovateľov a prokurátorov, ktorí sa usilujú postaviť údajných páchatel'ov takýchto činov pred súd.

- Vysoký počet dotknutých jednotlivcov

Nie je prekvapujúce, že na zločinoch tohto rozsahu sa väčšinou podieľa množstvo páchatel'ov. Páchatel'mi môžu byť štátni aktéri, napr. príslušníci ozbrojených síl alebo polície či štátni úradníci, alebo civilisti, či neštátni činitelia ako napr. polovojenské skupiny či milície. Takéto zločiny sa môžu páchať v rámci zložitých organizačných štruktúr, ktoré nezodpovedajú modelu tradičných hierarchických organizácií.³² Na potvrdenie účasti údajného páchatel'a a jeho pozície v zločineckej štruktúre je mimoriadne dôležité pochopiť, ktorí aktéri sa na páchaní zločinov podieľali. S najzávažnejšími medzinárodnými trestnými činmi sa okrem vysokého počtu páchatel'ov spája aj vysoký počet obetí a svedkov.

- Sexuálne a rodovo motivované násilné trestné činy

Vyšetrovanie a stíhanie sexuálneho násillia a rodovo motivovaných trestných činov môže byť obzvlášť ťažké, nakoľko ide o citlivé zločiny, ku ktorým došlo v súkromí a s ktorými sa spája spoločenská stigma, potupa, poníženie obetí a svedkov a pravdepodobnosť, že počas trestného konania dôjde k opakovanej viktimizácii a ďalšej traumatizácii. Z doterajších prípadov je zrejmé, že potrebujeme zručných vyšetrovateľov a prokurátorov s patričnou odbornou prípravou a zodpovedajúcimi znalosťami, ktorí pri odhaľovaní páchania sexuálnych trestných činov dokážu klásť vhodné a citlivé otázky a zamerajú sa na všetky okolnosti sexuálneho násillia, na základe ktorých bude možné určiť, či sa naplnili znaky skutkovej podstaty trestného činu genocídy, zločinov proti ľudskosti a vojnových zločinov.³³

b. Nestabilita a bezvládie po spáchaní trestného činu

K najzávažnejším medzinárodným trestným činom môže dochádzať počas ozbrojeného konfliktu, v dôsledku zlyhania právneho štátu a poriadku, vyhladzovania civilného obyvateľstva, v kontexte násilnej diskriminácie alebo prenasledovania, alebo politickej represie či iných situáciách.

³² Strategický plán prokuratúry Medzinárodného trestného súdu na roky 2012 – 2015, bod 3.

³³ Ďalej *pozri* Závery zo 16. zasadnutia Európskej siete kontaktných miest pre vyšetrovanie a stíhanie genocídy, zločinov proti ľudskosti a vojnových zločinov, 21. – 22. mája 2014, Haag, závery 5 – 8.

Takéto podmienky neprajú vyšetrovaniu a môžu pretrvávať aj po ukončení konfliktu či krízy.

- Vláda nie je ochotná či schopná spolupracovať

V takomto prostredí je možné, že štát na území, na ktorom boli spáchané zločiny, nebude spolupracovať pri vyšetrovaní, a to najmä vtedy, ak je namierené voči činiteľom daného štátu. Takíto činitelia môžu vytvárať politické či právne prekážky, aby vyšetrovaniu zabránili. Napríklad môžu nastať situácie, keď vnútroštátne právne predpisy neumožňujú vyšetrovanie, vládni činitelia manipulujú zákonmi, prípadne sa na vyšetrovateľov uvalia cestovné obmedzenia. Ak vláda spolupracuje, vyšetrovaniu môžu brániť iné faktory. Napríklad príslušný štát nemusí mať riadne a účinne fungujúce verejné štruktúry či úrady, a teda nedokáže zabezpečiť vhodné kanály pre spoluprácu a následnú vzájomnú právnu pomoc medzi štátmi.

- Problematická bezpečnosť

V štátoch, voči ktorým sa vedie vyšetrovanie, môže prebiehať ozbrojený konflikt alebo (aj keď ozbrojený konflikt neprepukol) môže byť nesmierne náročné alebo nebezpečné dostať sa do určitých oblastí, kde sa majú zhromaždiť dôkazy, pretože konfliktom sa celkom zničila infraštruktúra štátu, alebo jednoducho preto, že štátne orgány nekontrolujú niektoré časti svojho územia. V niektorých oblastiach sa môžu nachádzať nevybuchnuté bomby, míny alebo iné formy munície. Na zaistenie bezpečnosti osôb spojených s vyšetrovaním a stíhaním údajných najzávažnejších medzinárodných trestných činov (vyšetrovatelia, prokurátori, obhajcovia, sudcovia, svedkovia, obeť, tlmočníci a páchatel'/-lia), ako aj so súdnym konaním proti nim, je potrebná príprava a zdroje. Zásadnými krokmi na zníženie rizika sú komplexné plánovanie vyšetrovania a hodnotenie bezpečnostného rizika, ktorými sa určia bezpečnostné aspekty vyšetrovania.

- Identifikácia svedkov a obetí

Počas konfliktov sa záznamy o obyvateľoch často zničia, stratia, nevedú sa riadne alebo jednoducho neexistujú. Mnoho svedkov a obetí, a často aj samotných páchatel'ov okrem toho región opúšťa z dôvodu krehkej bezpečnosti či zo strachu z represálií. V takejto situácii je značne zložité identifikovať a lokalizovať svedkov a obeť, udržiavať s nimi kontakt a odhaliť spojenia medzi nimi a trestným činom. Niektoré vnútroštátne orgány vyzývajú obeť a svedkov, ktorí vstupujú na ich územie, aby v rámci imigračného procesu poskytli prípadné informácie o spáchaných zločinoch.³⁴

³⁴ Napríklad nemeckí imigrační úradníci od žiadateľov o azyl, ktorí prichádzajú zo Sýrie, žiadajú vyplniť tlačivo s otázkou, či boli svedkami vojnových zločinov a ak áno, majú uviesť podrobnosti. Pozri publikáciu organizácie Human Rights Watch, „The Long Arm of Justice: Lessons from specialised war crimes units in France, Germany and the Netherlands“, september 2014, s. 10, http://www.hrw.org/sites/default/files/reports/IJ0914_ForUpload.pdf.

Na zabezpečenie toho, aby sa vyšetrovanie najzávažnejších medzinárodných trestných činov viedlo komplexne, aby sa vypočuli všetky dotknuté strany a zohľadnili všetky dostupné dôkazy, je nevyhnutná spolupráca medzi orgánmi dotknutých štátov, najmä medzi imigračnými orgánmi, orgánmi presadzovania práva a prokuratúrou členských štátov.

- Podpora a ochrana obetí a svedkov

Vyšetrovacie orgány a orgány zodpovedné za stíhanie často riešia špecifické otázky súvisiace s obetami a svedkami, pričom by sa mali riadiť zásadou *neublížiť*. Obete či svedkovia sa môžu obávať následkov, ak budú svedčiť proti údajným páchatelom.³⁵ Podozrivé osoby, ktoré majú v oblasti konfliktu značný vplyv, môžu vyvíjať nátlak na osoby, ktoré by mohli svedčiť proti nim. Okrem toho treba podniknúť vhodné kroky na to, aby sa obetiam a svedkom poskytla vhodná psychologická podpora a ochrana pred ich opakovanou viktimizáciou. Ďalšie problémy sa môžu vyskytnúť pri využívaní znalcov a pri určovaní a lokalizácii spoľahlivých a dôveryhodných svedkov. Z logistických či iných dôvodov sa niekedy výpoveď podáva prostredníctvom videokonferencie, teda bez výhod priameho výsluchu. Pre povahu určitých spoločností alebo nemožnosť zabrániť spoznaniu identity je okrem toho v teréne často ťažké zachovať dôvernú výpoveď. Tieto problémy sa ešte vyostrejujú, ak sa obeť, svedkovia a/alebo ich rodiny zdržujú mimo členských štátov. Hneď na začiatku vyšetrovania treba komplexne vyhodnotiť riziko a zamerať sa na problémy poskytovania ochrany za takýchto okolností.

Vnútroštátne orgány majú okrem poskytovania podpory a ochrany obetiam a svedkom aj ďalšie povinnosti, napríklad umožniť obetiam zúčastniť sa na konaní a poskytovať im prístup k ostatným právam, ako je právne zastupovanie, ochrana a podpora, ako aj náhrada škody.³⁶ Poskytovanie takejto podpory môže byť však zložité, a to najmä ak ide o obeť, ktoré žijú v zahraničí. Na to, aby orgány mohli poskytovať vhodnú podporu, musia na začiatku daného prípadu vytvoriť komunikačnú stratégiu a v súvislosti s prebiehajúcim vyšetrovaním a konaním šíriť informácie a byť činné v teréne, aby sa obeť dozvedeli o konaní a svojich právach a prihlásili sa.

- Časové hľadisko

³⁵ Napríklad vo veci Mpambara oslovil holandské orgány svedok, ktorý uviedol, že po tom, ako sa naň obrátili príbuzní obvinenej osoby, má pocit ohrozenia. Pozri publikáciu organizácie Human Rights Watch, „The Long Arm of Justice: Lessons from specialised war crimes units in France, Germany and the Netherlands“, september 2014, s. 49 – 50, http://www.hrw.org/sites/default/files/reports/IJ0914_ForUpload.pdf.

³⁶ Pozri smernicu 2012/29/EÚ, ktorou sa stanovujú minimálne normy v oblasti práv, podpory a ochrany obetí trestných činov, a Usmerňovací dokument Európskej komisie o transpozícii a vykonávaní smernice 2012/29/EÚ, december 2013.

Vyšetrovanie a stíhanie sa v dôsledku ich povahy uskutočňuje až po tom, ako k udalostiam dôjde, avšak pri genocíde, zločinoch proti ľudskosti a vojnových zločinoch môže vyšetrovanie a stíhanie prebiehať aj po niekoľkých rokoch či desaťročiach. Na najzávažnejšie medzinárodné trestné činy sa bežne nevzťahuje premlčacia lehota. Preto sa môže konanie uskutočniť, kým sú páchatelia nažive. Avšak čím viac času uplynie medzi spáchaním zločinu a jeho vyšetrovaním, tým ťažšie sa zhromažďujú spoľahlivé dôkazy. Môže napríklad dôjsť k strate či kontaminácii forenzných dôkazov, zničeniu archívov a pamäť svedkov môže byť menej spoľahlivá.

c. Povaha informácií

- Objem informácií a správa prípadov

Vyšetrovatelia na jednej strane stoja pred nedostatkom priamych dôkazov, ktorý vzniká z rôznych dôvodov – napríklad pre čas, ktorý uplynul medzi spáchaním činu a jeho vyšetrovaním, či preto, že páchatel'ov je viacero, alebo že neexistujú záznamy napr. príkazu, ktorým by bolo možné spojiť páchatel'a s miestom činu. Na druhej strane môžu byť vyšetrovatelia zahľtení neuveriteľným množstvom potenciálne dôležitých informácií, ktoré môžu priniesť pokrok vo vyšetrovaní. Na konsolidáciu a správu takéhoto obrovského objemu informácií sú potrební zruční odborníci, prekladatelia a vyšetrovatelia, ako aj dostupné administratívne a ďalšie zdroje. Vyšetrovatelia tiež majú rôzne zdroje informácií, ktoré možno použiť ako dôkaz. Tieto informácie môžu byť: 1. verejné – napr. médiá, internet (napr. YouTube, Facebook), správy medzivládnych a mimovládnych organizácií a iných medzinárodných organizácií; 2. s obmedzeným prístupom – napr. informácie z rôznych vnútroštátnych alebo medzinárodných spravodajských služieb, alebo 3. medzinárodné a vnútroštátne dokumenty s obmedzeným prístupom, napr. informácie o policajnom vyšetrovaní alebo od imigračných služieb. Hoci verejne dostupné informácie aj informácie s obmedzeným prístupom možno využiť ako zdroje možných dôkazov pre súdne konanie, objem týchto informácií, ako aj ich správa a hodnotenie predstavuje pre vyšetrovatel'ov a prokurátorov výzvu.

- Tlmočenie a preklady

Nájsť v oblasti konfliktu neutrálnych a spoľahlivých prekladateľ'ov môže byť problematické. V niektorých prípadoch môže byť jazyk, ktorým hovorí miestne obyvateľ'stvo alebo dotknuté strany, veľmi zriedkavý alebo ním môže hovoriť len jedna skupina, ktorá je účastníkom konfliktu.³⁷ Okrem toho môže byť vzhľadom na skutkovú zložitnosť takýchto prípadov nutné preložiť aj veľký objem potenciálne dôležitých dokumentov.

³⁷ *Napríklad* v prípade eritrejsko-etiópskej vojny pracoval Stály arbitrážny súd s výpoveďami, ktoré vznikli štvornásobným prekladom. Pozri publikáciu „Litigating War: Mass Civil Injury and the Eritrea-Ethiopia Claims Commission“, Sean D. Murphy, Won Kidane, Thomas R. Snider, s. 86.

- Význam svedeckých výpovedí

Keďže páchatelia najzávažnejších medzinárodných trestných činov často nezanechávajú dokumentárne informácie ani záznamy, dôležitým prvkom pri vypracovaní úspešnej žaloby proti páchatel'ovi sú svedecké výpovede. V takýchto prípadoch však vyšetrovatelia často stoja pred otázkami ako traumatizácia a ovplyvňovanie svedkov či opakovaná viktimizácia a dôveryhodnosť. Značné problémy môže spôsobovať aj vyčerpanosť svedkov, najmä ak už predtým poskytli výpovede viackrát rôznym aktérom (humanitárnym pracovníkom, mimovládny organizáciám, médiám, medzinárodným vyšetrovateľom atď.). Okrem toho môžu svedkovia trpieť stratou pamäte alebo neistotou, keďže spomienky po dlhom čase slabnú.³⁸ Nakol'ko ide o komplexné otázky, ktoré sú typické pre svedkov a svedecké výpovede v takýchto prípadoch, vyšetrovatelia najzávažnejších medzinárodných trestných činov musia mať potrebnú odbornú prípravu na to, aby dokázali efektívne viesť rozhovory a vypočúvania. Vyšetrovatelia musia tiež rozoznať, kedy je potrebné preskúmať aj ďalšie formy dôkazov ako sú dokumentárne alebo forenzné dôkazy.

d. Logistické prekážky

- Množstvo potenciálnych vyšetrovaní a stanovenie priorít

Vnútroštátne trestnoprávne systémy členských štátov často musia riešiť otázku značného počtu osôb podozrivých zo spáchania najzávažnejších medzinárodných trestných činov. Prekážkou voči efektivite viacerých súbežných vyšetrovaní môže byť nedostatočný počet školených pracovníkov, nezodpovedajúce zdroje alebo obmedzená administratívna kapacita. Príslušné orgány si preto často musia stanoviť priority svojich prebiehajúcich úloh a zamerať sa na začatie konaní s podozrivými osobami, proti ktorým je možné pripraviť riadne podloženú obžalobu. Pri takejto prioritizácii sa môže vychádzať z rôznych faktorov, ako sú napríklad dostupné zdroje a množstvo dôkazov, ako aj dostupné relevantné informácie.

- Pracovné prostredie

Vyšetrovanie často prebieha v neznámej geografickej oblasti, čo môže vytvoriť viacero logistických prekážok. Keď sa vyšetrovateľ najzávažnejších medzinárodných trestných činov spáchaných v treťom štáte dôkladne pripravuje na cestu, musí sa najprv informovať o podnebí, počasí, cestnej infraštruktúre a iných problémoch s dostupnosťou, s ktorými sa môže stretnúť, a zistiť, ako môžu tieto faktory ovplyvniť zhromaždené dôkazy. Pri vyšetrovaní v neznámych oblastiach môže byť nutná aj

³⁸ *Napríklad* Argentína a Guatemala len nedávno začali vyšetrovať masové krutosti spáchané na ich území, hoci k nim došlo v 80. rokoch 20. storočia. Pobaltské štáty vyšetrojú zločiny spáchané v 50. rokoch 20. storočia, na začiatku sovietskej okupácie. Na Medzinárodnom trestnom tribunáli pre bývalú Juhosláviu aj na vnútroštátnych súdoch prebiehajú rôzne vyšetrovania a stíhania v súvislosti so zločinmi spáchanými v 90. rokoch 20. storočia v bývalej Juhoslávii. Podobne sa ešte neuskutočnilo vyšetrovanie ani konania v súvislosti so zločinmi spáchanými počas genocídy v Rwande v roku 1994.

intenzívnejšia príprava, ako napr. očkovanie proti chorobám, osobitné elektrické vybavenie a iná špeciálna výstroj.

- Osobitné poznatky

Pri súdnych konaniach s osobami podozrivými zo spáchania najzávažnejších medzinárodných trestných činov je vždy potrebné orientovať sa nielen v uplatniteľnom právnom rámci, ale aj v ďalších oblastiach. Obžaloba aj obhajoba väčšinou využívajú výpovede znalcov, ktorí prichádzajú svedčiť o osobitostiach daného konfliktu. Vyšetrovatelia, prokurátori aj sudcovia sa musia vyznať aj v ďalších oblastiach, ako je napr. vojenská organizácia a vojenské štruktúry, fungovanie a rôzne formy zbraní, mín alebo munície, balistika a forenzná veda, ako aj v geopolitických a socio-kultúrnych faktoroch, ktoré zohrávajú úlohu pri vývoji násilných konfliktov. Okrem toho by mali mať príslušné orgány prístup k odborným poznatkom v oblasti polície, bezpečnosti, politiky a histórie v súvislosti so štátom, kde došlo k spáchaniu činu.

- Spoločnosť

Miestni obyvatelia v oblasti konfliktu, kde boli zločiny spáchané, majú často odlišnú či neznámu kultúru, súbor hodnôt alebo spôsobov správania. Okrem toho najzávažnejšie medzinárodné trestné činy sú často páchané aktérmi (alebo proti aktérom), ktorí patria ku skupinám s navzájom opačnými politickými či ekonomickými názormi alebo s odlišnou kultúrnou, etnickou a historickou charakteristikou. Na to, aby vyšetrovatelia, prokurátori aj sudcovia dokázali takéto prípady bezpečne a riadne riešiť, musia dôkladne rozumieť takýmto spoločenským faktorom.

- Absencia nástrojov justičnej spolupráce

Vyšetrovatelia a prokurátori sa často potýkajú s absenciou justičných nástrojov, a teda aj absenciou právneho základu vzájomnej právnej pomoci a vydávania s tretími krajinami. V takýchto situáciách sa môžu príslušné vnútroštátne orgány prinajlepšom spoliehať na dohody o spolupráci *ad hoc* (ktoré do veľkej miery závisia od politickej vôle cudzích štátov a značnej investície času a zdrojov) alebo sa im v horšom prípade spoluprácu nadviazať nepodarí.

1.3.2 Právna zložitosť

- Kontext

Je dôležité nielen určiť objektívne (*actus reus*) a subjektívne (*mens rea*) prvky najzávažnejšieho medzinárodného trestného činu, ale aj poskytnúť dôkazy osobitných kontextuálnych prvkov.³⁹ Napríklad pri dokazovaní spáchania zločinov proti ľudskosti sa musia poskytnúť dôkazy o tom, že boli súčasťou rozšíreného alebo systematického útoku na civilné obyvateľstvo, zatiaľ čo pri vojnových zločinoch je nutné poskytnúť dôkazy, ktorými sa preukáže, že k nim došlo v kontexte medzinárodného alebo nemedzinárodného ozbrojeného konfliktu.

- Účinné vykonávanie

Podľa zásady komplementárnosti zakotvenej v Rímskom štatúte prislúcha primárna právomoc vyšetrovať a trestne stíhať osoby podozrivé zo spáchania trestného činu genocídy, zločinov proti ľudskosti a vojnových zločinov štátom, ktoré sú zmluvnými stranami. Ako sme už uviedli, uvedená zodpovednosť všetkých štátov predviesť pred súd páchatel'ov najzávažnejších medzinárodných trestných činov vyplýva zo súboru medzinárodných záväzkov, ktoré presahujú záväzky zakotvené v Rímskom štatúte. Avšak na to, aby systém komplementárnosti riadne fungoval, je potrebné náležite vykonávať záväzky podľa Rímskeho štatútu, aby vnútroštátne orgány mohli viesť súdne konania v súlade so zaužívanými normami medzinárodného trestného práva. Komplementárnosť v praxi znamená, že štáty, ktoré sú zmluvnými stranami, sú povinné nielen trestnoprávne postihovať zločiny podľa Rímskeho štatútu ako zločiny podľa vnútroštátneho práva, ale zároveň musia do svojho právneho poriadku vhodne zaviesť pojmy ako velenie a zodpovednosť nadriadeného a ustanoviť v súlade s medzinárodným právom príslušné normy v oblasti právomoci, sankcií, imunity voči právomoci súdov a premlčania. Normy medzinárodného práva sa na vnútroštátnej úrovni niekedy pri plnení medzinárodných záväzkov transponujú nedostatočne, čo negatívne ovplyvňuje plnenie všetkých záväzkov daného štátu v oblasti spolupráce v trestných veciach alebo pri vyšetrovaní a stíhaní.

- Medzinárodné imunity

Niektorí verejní činitelia ako sú napr. hlavy štátov alebo predsedovia vlád, ministri zahraničných vecí, akreditovaní diplomati, zamestnanci medzinárodných organizácií⁴⁰ a členovia oficiálnych zastúpení môžu mať za osobitných okolností imunitu voči trestnej právomoci.⁴¹ Ak môže vzniknúť rozpor medzi imunitou a trestnou zodpovednosťou jednotlivcov, musia zasiahnuť orgány vyšetrovania, prokuratúry a právnej pomoci a zabezpečiť dôkladné uplatňovanie pravidiel v oblasti medzinárodnej imunity, a tým zaistiť, aby osoby, ktoré majú imunitu voči výkonu vnútroštátnej trestnoprávnej

³⁹ V súvislosti so zločinmi uvedenými v Rímskom štatúte Medzinárodného trestného súdu *pozri* „Elements of Crimes of the International Criminal Court“, ICC-ASP/1/3 s. 108, dokument OSN PCNICC/2000/1/Add.2 (2000).

⁴⁰ *Pozri* Dohovor o výsadách a imunitách Organizácie Spojených národov, 1 U.N.T.S. (Zbierka zmlúv OSN) 15, 13. februára 1946, články V – VII.

⁴¹ *Pozri* vec súvisiacu s príkazom na zatknutie z 11. apríla 2000 (Konžská demokratická republika/Belgicko), 2002 I.C.J. Táto imunita však prestáva platiť, keď osoba prestane vykonávať jednu z uvedených funkcií. *Pozri* aj rozhodnutie Švajčiarskeho spolkového trestného súdu z 25. júla 2012: <http://www.trial-ch.org/en/activities/litigation/trials-cases-in-switzerland/khaled-nezzar-algeria-2011.html>. *Pozri* aj Dohovor o výsadách a imunitách Organizácie Spojených národov, 1 U.N.T.S. (Zbierka zmlúv OSN) 15, 13. februára 1946, články V – VII.

právomoci neboli nezákonne zatknuté alebo zadržované, a naopak, aby sa imunita nezneužívala na nenáležitú ochranu jednotlivcov pred ich trestnoprávnou zodpovednosťou za spáchanie najväznejších zločinov.⁴²

Páchanie trestného činu genocídy, zločinov proti ľudskosti a vojnových zločinov nemožno akceptovať pri výkone žiadnych úradných povinností. Keďže ani na vnútroštátnej úrovni nie je v tejto otázke jasno a v podobných situáciách sa prijímajú odlišné rozhodnutia, medzinárodné normy v oblasti imunity sú oblasťou, kde prevláda neistota a nízka právna predvídateľnosť. Postavenie imunit niektorých verejných činiteľov za trestný čin genocídy, zločiny proti ľudskosti a vojnové zločiny nie je zatiaľ jasne vymedzené.

- Určenie spojenia s údajným páchatel'om

Nevyhnutným krokom pri určovaní individuálnej trestnej zodpovednosti osôb, ktoré sa podieľali na najzávažnejšom medzinárodnom trestnom čine, je preukázanie spojenia medzi údajným páchatel'om a trestným činom. Medzinárodné trestné právo uznáva okrem priameho spáchania aj ďalšie formy trestnej zodpovednosti za najzávažnejšie medzinárodné trestné činy. Zodpovednosť za takéto zločiny môže teda vyplývať z priameho spáchania daného činu, ako aj z rôznych foriem nepriamej účasti v závislosti od vnútroštátneho trestnoprávneho systému štátu, ktorý zločiny vyšetruje a stíha. Vzdialenosť medzi osobou, ktorá spáchanie daného zločinu naplánovala alebo nariadila, a miestom, kde sa samotné trestné činy odohrali, stavia vyšetrovateľov aj prokurátorov pred viacero výziev. Ďalšou komplikáciou pre justičné systémy je existencia faktickej pozície nadradenosti, ktorá nie je podporená záznamami či inými dôkazmi, keďže pri modernom vedení vojny hierarchia velenia často kopíruje administratívne, politické aj vojnové štruktúry a štruktúry presadzovania práva.

- Rôzne pramene práva

Vyšetrovatelia, prokurátori a sudcovia musia okrem pravidiel ustanovených vo vnútroštátnych trestných zákonníkoch dodržiavať aj ďalšie pramene práva, ako sú medzinárodné trestnoprávne normy vrátane zmlúv a obyčajového práva, medzinárodné humanitárne právo a právo v oblasti ľudských práv, ako aj rôzne sekundárne pramene ako judikatúra súdov z iných štátov, judikatúra medzinárodných súdov (napr. *ad hoc* Medzinárodného trestného tribunálu pre bývalú Juhosláviu – ICTY, Medzinárodného trestného tribunálu pre Rwandu – ICTR, Medzinárodného súdneho dvora – ICJ, Medzinárodného trestného súdu – ICC a všeobecné právne zásady. Na vypracovanie úspešnej žaloby musia preto mať vyšetrojúce orgány a orgány zodpovedné za stíhanie na vnútroštátnej úrovni rozsiahle znalosti uvedených zdrojov a ich uplatňovania, či už na medzinárodnom alebo internom ozbrojenom konflikte a vysokú úroveň odborných znalostí.

⁴² Na 14. zasadnutí siete, ktoré sa konalo 17. – 18. apríla 2013, sa rokovalo o otázke medzinárodných noriem v súvislosti s medzinárodnou imunitou a vnútroštátnymi postupmi v tomto ohľade.

KAPITOLA DRUHÁ: ZÁVÄZOK BOJOVAŤ PROTI BEZTRESTNOSTI V RÁMCI EURÓPSKEJ ÚNIE A JEJ ČLENSKÝCH ŠTÁTOV

2.1 Na úrovni EÚ

EÚ je založená na zásadách slobody, demokracie, dodržiavania ľudských práv a základných slobôd a právneho štátu, vrátane potreby skoncovať s kultúrou beztrestnosti a vyšetrovať a stíhať osoby zodpovedné za spáchanie trestného činu genocídy, zločinov proti ľudskosti a vojnových zločinov.

EÚ preukázala silné odhodlanie uskutočňovať vonkajšie aktivity v tejto oblasti, najmä prostredníctvom svojej spolupráce s ICC,⁴³ prostredníctvom politiky Európskej únie v oblasti ľudských práv⁴⁴ a spoločného vnútorného dokumentu z roku 2013 týkajúci sa zásady komplementárnosti.⁴⁵ V týchto dokumentoch sa však propaguje pokračovanie boja proti beztrestnosti na medzinárodnej úrovni, so zameraním na tretie štáty, pričom vnútornému rozmeru politiky EÚ sa venuje menšia pozornosť. EÚ preukázala svoje odhodlanie riešiť tieto zločiny interne tým, že v roku 2002 zriadila sieť⁴⁶ a v roku 2011 jej sekretariát.⁴⁷ V rozhodnutí Rady 2003/335/SVV sa okrem toho členské štáty vyzývajú, aby zintenzívnili spoluprácu medzi vnútroštátnymi útvarmi, aby sa v najvyššej možnej miere zvýšila schopnosť orgánov presadzovania práva v členských štátoch efektívne spolupracovať pri vyšetrovaní a trestnom stíhaní údajných páchatel'ov najzávažnejších medzinárodných trestných činov.⁴⁸ V článku 2 uvedeného rozhodnutia Rady sa stanovuje, že členské štáty prijímú opatrenia potrebné na to, aby boli orgány presadzovania práva informované o prítomnosti údajných páchatel'ov a na zabezpečenie toho, aby si príslušné štátne orgány presadzovania práva a imigračné orgány mohli vymieňať informácie. EÚ okrem toho vyzdvihla význam spolupráce medzi členskými štátmi, tretími štátmi a medzinárodnými súdmi spolu s významom súladu a koherentnosti ich nástrojov a politík.

⁴³ Pozri napr. rozhodnutie Rady 2011/168/SZBP z 21. marca 2011 o Medzinárodnom trestnom súde, Ú. v. EÚ L 76, 22.3.2011, s. 56 a akčný plán k nemu z 12. júla 2011 (dokument Rady 12080/11).

⁴⁴ Pozri napr. Spoločné oznámenie Európskej komisie a Vysokej predstaviteľky EÚ pre zahraničné veci a bezpečnostnú politiku s názvom *Ľudské práva a demokracia v centre vonkajšej činnosti EÚ – smerom k účinnejšiemu prístupu*, KOM (2011) 886, s. 16; Ľudské práva a demokracia: strategický rámec EÚ a akčný plán EÚ z 25. júna 2012 (dokument Rady 11855/12); rozhodnutie Rady 2012/440/SZBP z 25. júla 2012, ktorým sa vymenúva osobitný zástupca EÚ pre ľudské práva, Ú. v. EÚ L 200, 27.7.2012, s. 21.

⁴⁵ SWD (2013) 26 z 31. januára 2013.

⁴⁶ Rozhodnutie Rady 2002/494/SVV z 13. júna 2002, Ú. v. ES L 167, 26.6.2002, s. 1.

⁴⁷ Článok 25a rozhodnutia o Eurojuste zmeneného rozhodnutím Rady 2009/426/SVV zo 16. decembra 2008, Ú. v. EÚ L 138, 4.6.2009, s. 14.

⁴⁸ Rozhodnutie Rady 2003/335/SVV z 8. mája 2003, Ú. v. ES L 118, 14.5.2003, s. 12.

Európska rada vyzvala v Štokholmskom programe inštitúcie EÚ, aby:

naďalej podporovali činnosť Únie a jej členských štátov zameranú proti beztretnosti a bojovali proti genocíde, zločinom proti ľudskosti a vojnovým zločinom; v tejto súvislosti podporovali spoluprácu medzi členskými štátmi, tretími krajinami a medzinárodnými tribunálmi v tejto oblasti, najmä s Medzinárodným trestným súdom (ICC), a rozvíjali výmenu justičných informácií a najlepších postupov vo vzťahu k stíhaniu takýchto trestných činov prostredníctvom európskej siete kontaktných miest, pokiaľ ide o osoby zodpovedné za zločiny genocídy, zločiny proti ľudskosti a vojnové zločiny.⁴⁹

V článku 8 rozhodnutia Rady 2011/168/SZBP sa okrem toho uvádza, že

Európskej únii sa ukladá, aby zabezpečila, aby všetky jej nástroje a politiky v oblastiach, ktoré sa týkajú medzinárodných trestných činov v právomoci ICC, boli jednotné a koherentné. Pri tejto činnosti sa Európskej únii týmto rozhodnutím ukladá, aby zabezpečila, že takáto jednota a koherentnosť vznikne nielen v rámci jej vonkajšej činnosti, ale aj vo vzťahu k jej vnútorným opatreniam.⁵⁰

Ďalšími snahami o posilnenie vnútorného aspektu politiky EÚ v oblasti boja proti beztretnosti sa zabezpečí dôveryhodnosť a komplexnosť jej vonkajšieho rozmeru a politiky prechodnej justície.

2.1.1 Úloha siete

Sieť vznikla s cieľom zabezpečiť úzku spoluprácu medzi vnútroštátnymi orgánmi pri vyšetrovaní a stíhaní trestného činu genocídy, zločinov proti ľudskosti a vojnových zločinov. Jej prvé zasadnutie sa konalo v novembri 2004, hoci sekretariát siete vznikol až v roku 2011. Momentálne je sieť jediným orgánom EÚ, ktorý má mandát podporovať snahy členských štátov a uľahčovať koordináciu ich činností v boji proti beztretnosti páchatel'ov najzávažnejších medzinárodných trestných činov, zohráva teda ústrednú úlohu pri plnení záväzku EÚ bojovať proti beztretnosti vo vnútornej oblasti.

Vnútroštátne orgány sú v sieti zastúpené prostredníctvom národných kontaktných miest – prokurátorov, vyšetrovateľov a orgánov vzájomnej právnej pomoci, ktorí sa zaoberajú vyšetrovaním a stíhaním najzávažnejších medzinárodných trestných činov na vnútroštátnej úrovni. Okrem vnútroštátnych orgánov členských štátov a ich partnerov z Kanady, Nórska, Švajčiarska a USA zabezpečuje sieť aj spojenie so zástupcami Európskej komisie, Eurojustu, ICC a medzinárodných trestných súdov *ad hoc*, s Medzinárodným výborom Červeného kríža, Interpolom a organizáciami občianskej spoločnosti.

Zasadnutia sa konajú dvakrát ročne a odborníci z praxe si na nich vymieňajú operačné informácie, poznatky, techniky riešenia problémov a praktické príklady.

⁴⁹ Ú. v. EÚ C 115, 4.5.2010, s. 8.

⁵⁰ Článok 8 rozhodnutia Rady 2011/168/SZBP.

Zasadnutia sa skladajú z dvoch častí. Na otvorenej časti sa zúčastňuje rozšírená sieť, teda národné kontaktné miesta aj ďalší uvedení zástupcovia. Uzavretá časť je len pre národné kontaktné miesta a ich partnerov z pozorovateľských štátov, čím vzniká dôverné prostredie na výmenu operačných informácií o prebiehajúcich vyšetrovaniach a žiadostiach o vydanie v súvislosti s najzávažnejšími medzinárodnými trestnými činmi. Uzavretá časť pomáha budovať dôveru a vzájomnú spoluprácu medzi vyšetrovateľmi a prokurátormi zo všetkých členských štátov, ako aj medzi odborníkmi z praxe a zástupcami ostatných organizácií, ktorí pôsobia v tejto oblasti. Členovia siete okrem toho môžu využívať aj neverejnú časť jej webovej stránky, tzv. „restricted area“, ktorá slúži ako platforma na zdieľanie informácií a na prístup k dokumentom súvisiacim s mandátom siete.

Vďaka zasadnutiam si sieť vytvorila súbor poznatkov o pálčivých otázkach súvisiacich s jej oblasťou pôsobnosti. Sieť a jej sekretariát postupne vypracovali odborné štúdie na viaceré témy, ako je napr. spolupráca medzi imigračnými orgánmi, zložkami presadzovania práva a prokuratúrou, podpora a ochrana svedkov a trestná zodpovednosť právnických osôb. Sieť sa v úlohe platformy pre odborníkov z praxe zameriava na podporu vnútroštátnych orgánov tým, že rieši praktické a právne otázky súvisiace s vyšetrovaním a stíhaním najzávažnejších medzinárodných trestných činov, pri ktorých majú členské štáty trestnú právomoc bez ohľadu na to, kde boli spáchané. Napriek obmedzeným zdrojom sa sieť etablovala ako neformálne stredisko pre boj proti beztrestnosti v EÚ a pôsobí ako vzor v oblasti najlepších postupov pre rozvoj podobných sietí v ďalších regiónoch. V tejto súvislosti už sieť poslúžila ako vzor pre rozvoj siete špecializovaných prokurátorov Africkej únie pre oblasť najzávažnejších medzinárodných trestných činov a ak bude mať dostatočnú podporu, bude môcť aj naďalej vystupovať ako vzor pre budúce regionálne siete. V budúcnosti by mohla nadobudnúť ešte väčší význam úzka spolupráca, výmena informácií a riešenie otázok spoločného záujmu medzi africkou sieťou a sieťou EÚ.

2.2 Na úrovni členských štátov⁵¹

V posledných rokoch sa vďaka iniciatíve niektorých členských štátov za vytvorenie špecializovaných tímov príslušníkov polície, prokurátorov a

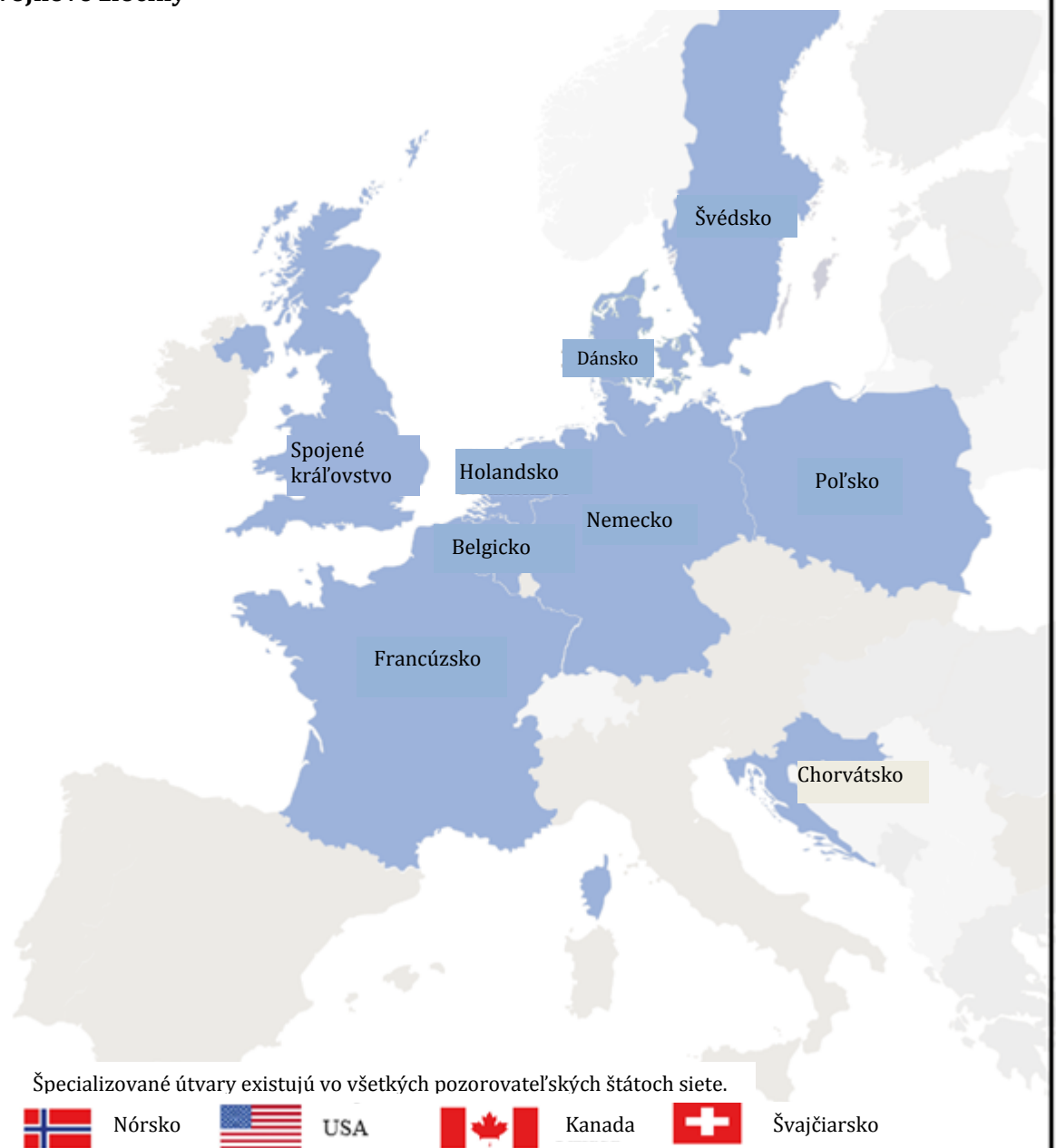
pracovníkov v oblasti vzájomnej právnej pomoci zaznamenal značný pokrok pri predvádzaní páchateľov pred súd. Osobitné útvary, ktoré sa špecializujú na riešenie najzávažnejších medzinárodných trestných činov vznikli v rámci polície a/alebo prokuratúry v Belgicku,

Chorvátsku, Dánsku, Francúzsku, Nemecku, Holandsku, Spojenom kráľovstve a Švédsku.⁵² Osobitné útvary možno nájsť aj v Nórsku, Švajčiarsku, Kanade a USA, ktoré sa na práci siete zúčastňujú v úlohe pozorovateľov. V ďalších členských štátoch, ako je Fínsko, Litva, Poľsko a Lotyšsko sa špecializovaní pracovníci zameriavajú na najzávažnejšie medzinárodné trestné činy, hoci nepracujú v rámci osobitného útvaru pre vojnové zločiny. Okrem toho v niektorých členských štátoch existujú pracovníci, ktorí sa nevenujú výlučne najzávažnejším medzinárodným trestným činom, ale majú o nich osobitné poznatky. Pracovníci s osobitnými poznatkami, ktorí sa venujú tejto problematike, sú veľkým prínosom pre vyšetrovanie a stíhanie najzávažnejších medzinárodných trestných činov. Ďalšie zlepšenie sa dosiahlo intenzívnejším šírením najlepších postupov, skúseností a podporou spolupráce prostredníctvom siete, ktoré vyústili do úspešného stíhania mnohých páchateľov trestného činu genocídy, zločinov proti ľudskosti, vojnových zločinov a trestného činu mučenia v niektorých členských štátoch.

⁵¹ Kontaktným miestom siete bol zaslaný dotazník, prostredníctvom ktorého sa zbierali aktuálne údaje o počte pracovníkov, ktorí sa v rôznych útvaroch vnútroštátnych orgánov špecializujú na medzinárodné trestné činy, ako aj o počte stíhaní a vyšetrovaní v členských štátoch. Sekretariát siete odpovede zosumarizoval a zhrnul ich v tabuľke uvedenej ďalej.

⁵² Podrobnejší prehľad postupov, ktoré využívajú špecializované útvary pre vyšetrovanie a stíhanie najzávažnejších medzinárodných trestných činov nájdete v publikácii „Strategies for the effective investigation and prosecution of serious international crimes: The Practice of Specialised War Crimes Units“, REDRESS a International Federation for Human Rights, http://www.redress.org/downloads/publications/The_Practice_of_Specialised_War_Crimes_Units_Dec_2010.pdf.

Štáty siete, v ktorých existujú špecializované alebo pološpecializované útvary pre vojnové zločiny

Osobitné útvary a počet zamestnancov v jednotlivých orgánoch

	Špecializované útvary pre vojnové zločiny	Presadzovanie práva	Prokuratúra	Iné útvary (ministerstvo zahraničných vecí, pracovníci pre vzájomnú právnu pomoc – MLA, pracovníci imigračných orgánov)
Rakúsko		0	0	0
Belgicko	✓	5*	4*	4 MLA
Bulharsko		0	0	0

Chorvátsko	✓	dôverná informácia	36 + poradcovia prokuratúry	11*
Cyprus		0	0	0
Česká republika		0	0	0
Dánsko	✓	5*	3*	3*
Estónsko		0	0	0
Fínsko		2*	1*	0
Francúzsko	✓	10	2 + 3 vyšetrojúci sudcovia	
Nemecko	✓	10 + 16*	7	24*
Grécko		0	0	0
Maďarsko		0	0	0
Írsko		0	0	0
Taliansko		0	0	0
Lotyšsko		0	1	0
Litva		0	18*	0
Luxembursko		0	0	0
Malta		0	0	0
Holandsko	✓	25-30	5,5	1 VPP 25 1F pracovníci imigračných orgánov
Poľsko	✓ ⁵³	0	87 prokurátorov (+11 historikov)	0
Portugalsko		0	0	0
Rumunsko		0	0	0
Slovensko		0	0	0
Slovinsko		0	0	0
Španielsko		0	0	0
Švédsko	✓	8	6	0

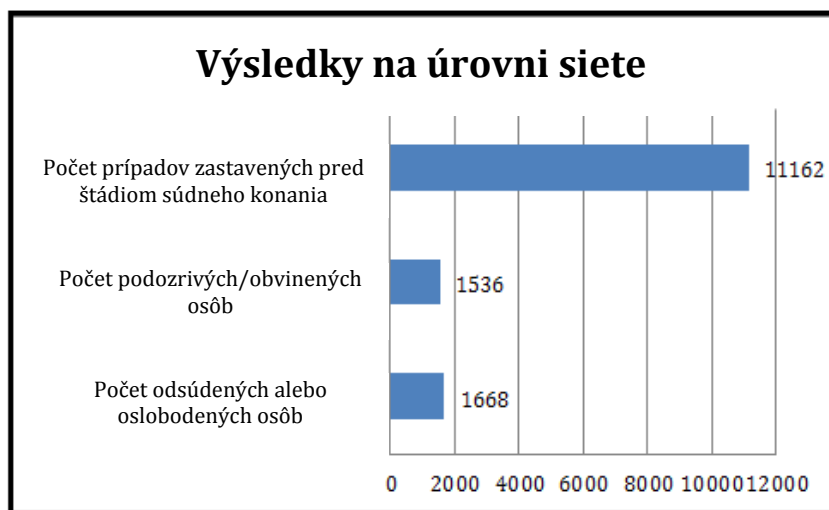
⁵³ Poľský inštitút národnej pamäti – komisia pre stíhanie zločinov proti poľskému národu (v úlohe orgánu pre stíhanie) vedie vyšetrovania nacistických a komunistických zločinov a iných zločinov klasifikovaných ako genocída, vojnové zločiny a zločiny proti ľudskosti, spáchaných proti poľským občanom v období od septembra 1939 do júla 1990. Všetky ostatné trestné činy klasifikované ako genocída, vojnové zločiny a zločiny proti ľudskosti, vyšetrojú prokuratúry.

Spojené kráľovstvo	✓	20	13	8
Nórsko	✓	14	6	
USA	✓	10	11	
Kanada	✓	9*	30	50*
Švajčiarsko	✓	0	4*	0

*Pološpecializovaní pracovníci, t. j. venujú sa aj iným trestným činom.

2.2.1 Výsledky členských štátov a členov siete

Výsledky členských štátov pri predvádzaní páchateľov pred súd sú impozantné, ak si uvedomíme obmedzenú pozornosť a zdroje venované na stíhanie tohto typu trestných činov na vnútroštátnej scéne. Prínos špecializovaných útvarov je ešte zreteľnejší pri členských štátoch, ktoré nestíhajú uvedené zločiny na základe územnej právomoci. Motivácia a osobné nasadenie jednotlivcov pracujúcich v tejto oblasti často vynahradia dostupné zdroje a nízku prioritu týchto zločinov. Členské štáty doteraz uzavreli celkovo 1 607 prípadov súvisiacich s najzávažnejšími medzinárodnými trestnými činmi a momentálne vyšetrujú ďalších 1 339 prípadov z celého sveta.

V nasledujúcej tabuľke sa uvádza počet vyšetrovaní a stíhaní najzávažnejších medzinárodných trestných činov v jednotlivých obdobiach podľa dostupných údajov členských štátov. Vo všeobecnosti sa pri údajoch použil časový rámec od roku 2002, avšak pre rozdiely v dokumentovaní a archivovaní prípadov, ako aj rozdiely v zavádzaní medzinárodného práva do vnútroštátneho práva sa niekedy používajú aj iné časové rámce. Pokiaľ ide o žiadosti o vydanie, členské štáty musia vo všeobecnosti skúmať tieto prípady podľa zásady *aut dedere aut judicare* a následne zvažovať skutkové, procesné a jurisdikčné otázky.

Prípady v členských štátoch EÚ	
Ukončené prípady	1607
Prebiehajúce prípady	1339

Relatívne vysoký počet prípadov zastavených pred štádiom súdneho konania je výsledkom problémov, ktoré sú typické pre vyšetrovanie a stíhanie najzávažnejších medzinárodných trestných činov.

Tento údaj odráža problémy, s ktorými sa stretávajú vnútroštátne orgány, no zároveň treba poukázať na skvelé výsledky, ktoré dokazuje aktuálny údaj o 1 607 ukončených prípadoch.

Vyšetrovania a stíhania trestných činov

Štát	Obdobie (iné než obdobie od r. 2002)	Počet odsúdených/oslobodených osôb	Počet obvinených osôb/osôb, proti ktorým sa vedie vyšetrovanie alebo súdne konanie	Počet prípadov zastavených pred štádiom súdneho konania	Prijaté žiadosti o vydanie
Rakúsko		0	0	0	0
Belgicko ⁵⁴		10	103	88	25

⁵⁴ Uvádza sa počet prípadov, nie podozrivých osôb. Počet prijatých žiadostí o vydanie nezahŕňa žiadosti od medzinárodných trestných súdov.

Bulharsko		0	0	0	0
Chorvátsko	1991 – dec. 2013	1365	854	1265	údaje nie sú dostupné
Cyprus		0	0	0	0
Česká republika		0	0	0	0
Dánsko	od r. 1995	3	8	254	5
Estónsko	od r. 1995	29	1	15	0
Fínsko		1	0	0	1
Francúzsko		1	51	11	údaje nie sú dostupné
Nemecko	1988 – 2002	4		108	údaje nie sú dostupné
	2002 – 2014	1	37	13	19
Grécko		0	1	0	0
Maďarsko		0	1	3	údaje nie sú dostupné
Írsko		0	0	0	6
Taliansko		0	0	0	1
Lotyšsko		0	5	0	0
Litva	od r. 2011	20	105	53	0
Luxembursko		0	0	0	0
Malta		0	0	0	0
Holandsko		7	27	8	9
Poľsko	od r. 2000	158	93	9285	1
Portugalsko		0	0	0	0
Rumunsko	od r. 2013	2	2	0	0
Slovensko		0	0	0	0
Slovinsko		0	0	0	0
Španielsko		1	0	5	40
Švédsko		5	26		3 až 8 prípadov
Spojené kráľovstvo	2012 – 2014	0	26	18	6

Nórsko		1	4	17	5
USA ⁵⁵	2003 – 2014	56	174		údaje nie sú dostupné
Kanada		3	11	10	9
Švajčiarsko		1	8	12	5 ročne
Pozorovateľské štáty celkom		61	197	39	19
Celá EÚ		1607	1339	11123	118
Celá sieť (EÚ + pozorovateľské štáty)		1668	1536	11162	137

KAPITOLA TRETIA: SÚBOR OPATRENÍ NA PODPORU VNÚTROŠTÁTNEHO VYŠETROVANIA A STÍHANIA NAJZÁVAŽNEJŠÍCH MEDZINÁRODNÝCH TRESTNÝCH ČINOV

Opatrenia uvedené v tejto stratégii sú výsledkom dôkladného skúmania opatrení a politík, ktoré už zaviedli rôzne členské štáty. Patria sem najlepšie postupy, odporúčania z predchádzajúcich zasadnutí siete, práca skupiny expertov a rozsiahle konzultácie s partnermi, ICC, akademikmi, občianskou spoločnosťou a inými zainteresovanými stranami. Nie sú zoradené podľa významu. Naopak, podľa siete by sa tieto opatrenia mali navzájom dopĺňať a členské štáty a EÚ by mali všetky uvedené opatrenia zohľadniť pri vytváraní účinného rámca boja proti beztrestnosti.

Sieť ďalej zdôrazňuje, že opatrenia, uvedené v tejto stratégii nepredstavujú vyčerpávajúci zoznam opatrení, ktoré by mala EÚ a členské štáty prijať v záujme účinného boja proti beztrestnosti. Keďže vyšetrovanie a stíhanie najzávažnejších medzinárodných trestných činov prináša zložité otázky v právnej a skutkovej oblasti, členské štáty budú musieť v snahe reagovať na okolnosti konkrétnych prípadov prijať aj ďalšie opatrenia.

⁵⁵ Trestnoprávne predpisy týkajúce sa najzávažnejších medzinárodných trestných činov nadobudli v USA účinnosť v rôznych rokoch (napr. pre trestný čin mučenia v r. 1994, vojnové zločiny v r. 1996, nábor detských vojakov v r. 2008, atď.). Preto ak došlo k porušeniu pred nadobudnutím účinnosti trestnoprávných predpisov, orgány viedli trestné konania proti páchatelom okrem iného za porušenie imigračných pravidiel.

Táto stratégia sa bude pravidelne hodnotiť, do jej budúcich verzií bude teda možné zaradiť aj opatrenia, ktoré sa tu nenachádzajú.

Opatrenie č. 1: zriaďovať, zlepšovať a podporovať špecializované útvary

Kontext: Vo viacerých krajinách už vznikli osobitné alebo špecializované útvary, ktoré sa venujú výlučne najzávažnejším medzinárodným trestným činom. Spomedzi členských štátov takéto útvary v rámci orgánov vyšetrojúcich trestné činy a/alebo prokuratúry už zriadilo Holandsko, Dánsko, Belgicko, Nemecko, Francúzsko, Švédsko, Spojené kráľovstvo a Chorvátsko. Rada tiež uviedla, že by sa mali vytvárať takéto štruktúry, keď konštatovala, že členské štáty by mali:

zabezpečiť, aby mali orgány činné v trestnom konaní a imigračné orgány primerané prostriedky a štruktúry, ktoré im umožnia efektívnu spoluprácu a efektívne vyšetrovanie, a ak to bude potrebné, trestné stíhanie genocídy, zločinov proti ľudskosti a vojnových zločinov.⁵⁶

V špecializovaných útvaroch pracujú príslušníci, ktorí majú poznatky v oblasti identifikácie, vyšetrovania a stíhania trestného činu genocídy, zločinov proti ľudskosti a vojnových zločinov, trestného činu mučenia a nedobrovoľného zmiznutia.⁵⁷ Multidisciplinárny prístup by zahŕňal aj odborníkov z ďalších oblastí, ako sú historici, sociológovia, diplomati, antropológovia, odborníci na finančné vyšetrovanie a vymáhanie majetku, ako aj odborníci vo vojenskej oblasti. Títo majú odborné znalosti medzinárodného a vnútroštátneho práva a dokážu riešiť osobitné problémy pri vyšetrovaní a stíhaní najzávažnejších medzinárodných trestných činov. Výsledky, ktoré dosiahli členské štáty so špecializovanými útvarmi, dokazujú, že štruktúrovaná spolupráca a vytváranie osobitných útvarov, ktoré neriešia žiadne iné úlohy, dokážu v obrovskej miere uľahčiť identifikáciu, vyšetrovanie a stíhanie údajných páchatel'ov najzávažnejších medzinárodných trestných činov zdržiavajúcich sa na území EÚ.⁵⁸ Vytvorenie špecializovaných štruktúr tiež umožňuje, aby sa v rámci daného útvaru postupne nadobúdali a uchovávali poznatky, najlepšie postupy a ponaučenia. Hoci sa členské štáty väčšinou nestretávajú s veľkým prílevom osôb z oblastí konfliktu, ani

⁵⁶ Rozhodnutie Rady 2003/335/SVV o vyšetrovaní a trestnom stíhaní genocídy, zločinov proti ľudskosti a vojnových zločinov, Ú. v. ES L 118, 14.5.2003, s. 12.

⁵⁷ Špecializované útvary majú vo svojej právomoci často aj mučenie a nedobrovoľné zmiznutia, nakoľko tieto trestné činy tiež môžu predstavovať zločiny proti ľudskosti a vojnové zločiny, ale môžu sa stíhať aj ako samostatné medzinárodné trestné činy. V druhom uvedenom prípade má prokuratúra lepšie možnosti dosiahnuť úspešný výsledok.

⁵⁸ Od konca 90. rokov 20. storočia do roku 2010 uskutočnili špecializované útvary vyšetrovanie a stíhanie v 18 z celkového počtu 24 odsúdení za medzinárodné trestné činy; pozri „REDRESS and FIDH, *The Practice of Specialised War Crimes Units*“, s. 18. Vo Francúzsku vznikol v januári 2012 nový útvar polície a prokuratúry, ktorý dosiahol významný pokrok pri vyšetrovaní nevyriešených prípadov najzávažnejších medzinárodných trestných činov, z ktorých niektoré sa stali pred 20 rokmi. Počas prvých dvoch rokov svojej činnosti dosiahol jedno odsúdenie, ukončil vyšetrovanie dvoch podozrivých osôb, proti ktorým by sa malo začať súdne konanie v roku 2015 a inicioval desať nových vyšetrovaní. Pozri články Delphine Carlensovej a Nicolasa le Coza v publikácii „REDRESS, *EU Update on International Crimes*“, júl 2013, <http://www.redress.org/downloads/publications/2013-June-Legal-update.pdf> a júl 2014, <http://www.redress.org/downloads/1407euupdate.pdf>.

doteraz neboli svedkami prípadov tohto druhu trestnej činnosti, prokurátori by sa mali špecializovať aj na najzávažnejšie medzinárodné trestné činy.

Odporúčané kroky: Na to, aby členské štáty mohli zriadiť alebo rozvíjať špecializované útvary, by sa malo na vnútroštátnej úrovni (a do určitej miery aj na úrovni EÚ) prijať viacero konkrétnych krokov:

- (a)** Členské štáty by mali zriaďovať špecializované útvary a/alebo zabezpečiť špecializáciu pracovníkov na všetkých úrovniach
- ❖ Osobitné útvary na všetkých úrovniach (orgány presadzovania práva, prokuratúra a iné, napr. imigračné orgány, orgány vzájomnej právnej pomoci a ministerstvo zahraničných vecí) sú užitočné pri zabezpečovaní špecializácie, rozvoja poznatkov, spolupráce a výmeny informácií na vnútroštátnej úrovni. Členské štáty, kde zatiaľ nevznikli špecializované útvary, sa môžu inšpirovať a nechať viesť ostatnými členskými štátmi, kde už takéto útvary existujú. Okrem toho by mali členské štáty zabezpečiť pre takéto útvary zodpovedajúce finančné aj personálne zdroje a pravidelnú a vhodnú odbornú prípravu pre ich pracovníkov.
- (b)** Vytvorenie vnútroštátnej osobitnej skupiny pre beztretnosť v záujme spolupráce špecializovaných útvarov
- ❖ Vytvorením vnútroštátnej osobitnej skupiny pre beztretnosť môžu členské štáty zabezpečiť účinnú a zmysluplnú spoluprácu medzi špecializovanými útvarmi v rámci orgánov v oblasti imigrácie, polície a prokuratúry.
 - ❖ Zriaďovanie a činnosť špecializovaných útvarov možno začleniť aj do vnútroštátnej stratégie boja proti beztretnosti páchatel'ov najzávažnejších medzinárodných trestných činov.
- (c)** Sieť by mala pomáhať členským štátom pri zriaďovaní a podpore osobitných útvarov.
- ❖ Sieť by mala členským štátom pomáhať takéto útvary zriaďovať, poskytovať informácie o ich existencii a fungovaní v iných štátoch a uľahčovať spoluprácu pri zriaďovaní špecializovaných útvarov.

Opatrenie č. 2: prostredníctvom lepšej identifikácie prípadov a informácií o prípadoch predchádzať vzniku útočísk

Kontext: Skúsenosti vnútroštátnych orgánov v rámci siete preukázali, že informácie od imigračných orgánov majú mimoriadny význam pre útvary vyšetrovania/prokuratúru. Imigračné orgány sú jedným zo vstupných bodov do EÚ a zohrávajú zásadnú úlohu pri počiatočnej identifikácii a lokalizácii podozrivých osôb, ktoré vstupujú na územie EÚ alebo sa na ňom zdržiavajú. Tieto orgány majú tiež ideálne podmienky na získavanie informácií o svedkoch a obetiach najzávažnejších medzinárodných trestných činov.

Ak majú trestnoprávne orgány prakticky a/alebo právne možnosť získať prístup ku špecifickým súborom a informáciám od imigračných orgánov na účely identifikácie údajných páchatel'ov, obetí a potenciálnych svedkov, značne sa tým zvyšuje efektivita a účinnosť príslušných vnútroštátnych vyšetrovacích orgánov a prokuratúry.

Odporúčané kroky: Na to, aby sa využil potenciál imigračných orgánov prispieť k boju proti beztrestnosti prostredníctvom identifikácie prípadov a príslušných informácií, by sa na vnútroštátnej úrovni (a do určitej miery aj na úrovni EÚ) malo prijať viacero konkrétnych krokov:

(a) Pracovníci imigračných orgánov by mali mať vhodnú odbornú prípravu

- ❖ Členské štáty by mali zabezpečiť, aby pracovníci imigračných orgánov mali zodpovedajúcu odbornú prípravu a aby poznali všeobecné skutkové a právne zložitosti najzávažnejších medzinárodných trestných činov v súvislosti s prípadmi podľa článku 1F, a tiež aby dokázali porozumieť faktorom, ktoré sú dôležité pre konkrétnu oblasť konfliktu.
- ❖ Európsky podporný úrad pre azyl (EASO) má ideálnu pozíciu na to, aby poskytoval takúto podporu pri rozvoji kapacít vnútroštátnych orgánov, v spolupráci so sieťou a imigračnými orgánmi, ktoré majú v tejto oblasti skúsenosti. EASO by mal do svojich materiálov a činností v oblasti odbornej prípravy zahrnúť príslušné moduly.⁵⁹

(b) Prístup trestnoprávných orgánov k údajom imigračných orgánov by sa mal zlepšiť

- ❖ Príslušníci imigračných orgánov by mali byť povinní uvádzať pri zamietnutí žiadosti o azyl okrem právnych dôvodov aj konkrétne dôvody. Uvedením dôvodov sa zvyšuje pravdepodobnosť, že príslušné orgány presadzovania práva identifikujú podozrivých alebo svedkov. Ak sa tento krok bude uplatňovať dôsledne, umožní orgánom odhaliť možné spojenie medzi podozrivými osobami a svedkami – v závislosti od technických prostriedkov na vnútroštátnej úrovni a právnych predpisov o ochrane údajov.
- ❖ Imigračné orgány by mali zabezpečiť možnosť vyhľadávať príslušné informácie podľa špecifických kritérií, čím by sa uľahčilo zhromažďovanie informácií o najzávažnejších medzinárodných trestných činoch. Malo by ísť o tieto informácie: dátum vstupu, presné miesto pôvodu, povolanie (napr. vrátane pozície, ktorú osoba zastávala v armáde, alebo názvu orgánu, pre ktorý pracovala) a oblasť konfliktu, z ktorej prichádza.

⁵⁹ Pozri webovú stránku EASO, časť „What we do“ <http://easo.europa.eu/about-us/tasks-of-easo/training-quality/>.

(c) Členské štáty by mali prijať integrovaný prístup medzi imigračnými orgánmi a orgánmi presadzovania práva⁶⁰

- ❖ Členské štáty by mali vytvoriť väčšmi „integrovaný prístup“ medzi imigračnými a policajnými orgánmi a prokuratúrou, keďže by sa tak zlepšilo postavenie orgánov členských štátov v boji proti beztretnosti. Na základe takehoto postupu by mali byť imigrační úradníci povinní informovať orgány presadzovania práva, keď sa stretnú s prípadmi podľa článku 1F.⁶¹ Kontaktné body siete poukázali na skutočnosť, že na zabezpečenie automatického toku informácií je potrebné zaviesť špecifickú povinnosť vymieňať si informácie o možných podozrivých osobách.⁶² Okrem toho by sa takýmto prístupom mohli v závislosti od súhlasu dotknutej osoby vytvoriť aj podmienky pre tok informácií o obetiach a potenciálnych svedkoch najzávažnejších medzinárodných trestných činov.⁶³

(d) Zodpovednosť právnických osôb a ich účasť na najzávažnejších medzinárodných trestných činoch

- ❖ Právnické osoby sa môžu podieľať na najzávažnejších medzinárodných trestných činoch tak, že ich podporujú, napomáhajú im, financujú ich, navádzajú na ne alebo z nich majú prospech.⁶⁴ Na preukázanie zodpovednosti právnických osôb a odstránenie beztretnosti v

⁶⁰ V záveroch z 13. zasadnutia siete (7. – 8. novembra 2012) a na základe dotazníka na tému „Prístup útvarov vyšetrovania a prokuratúry k imigračným spisom a údajom“ účastníci uviedli, že pokiaľ ide o povinnosť informovať orgány presadzovania práva a prokuratúry o prípadoch podľa článku 1F, neexistuje v členských štátoch spoločný prístup. V záveroch sa ďalej zdôraznilo, že v niektorých členských štátoch existuje dôrazný integrovaný prístup na zabezpečenie informovania o prípadoch podľa článku 1F, čo sieť považuje za odporúčaný a nasledovania hodný postup v záujme nadviazania úzkej spolupráce a lepšej identifikácie páchateľov, svedkov a obetí najzávažnejších medzinárodných trestných činov.

⁶¹ Právne predpisy, v ktorých sa imigračným orgánom ukladá povinnosť informovať o existencii prípadov podľa článku 1F, sa z členských štátov prijali len v Holandsku, Poľsku a Švédsku. Takáto prax existuje aj v Belgicku a Estónsku. Okrem toho takáto informačná povinnosť existuje v Nórsku, Kanade a Švajčiarsku, ktoré sú pozorovateľskými štátmi siete.

⁶² Napríklad v Holandsku existuje v rámci imigračných orgánov osobitný útvar pre prípady podľa článku 1F, ktorý ich automaticky postupuje prokuratúre. Po preskúmaní prokuratúra rozhodne, či na prípade bude pracovať špecializovaný útvar holandskej vyšetrovacej polície. V Kanade existuje formálna štruktúra, v rámci ktorej sa pravidelne stretávajú orgány zapojené do národného programu pre vojnové zločiny (imigračné orgány, polícia a ministerstvo spravodlivosti) a hodnotia všetky nové trestné oznámenia, ktoré obdržali jednotlivé orgány a pomocou stanovených kritérií určujú, ktorý orgán by mal byť gestorom daného spisu. Spisy s najzávažnejšími obvineniami sa väčšinou postupujú policajným útvarom na vyšetrovanie, menej závažné obvinenia sa postupujú imigračným orgánom. Z praktických skúseností so spoluprácou medzi imigračnými orgánmi a orgánmi presadzovania práva/prokuratúrou v Holandsku a Kanade, ako aj v Belgicku a Nórsku, vyplýva, že štruktúrovaná spolupráca uľahčuje identifikáciu a následné vyšetrovanie a stíhanie údajných páchateľov najzávažnejších medzinárodných trestných činov, ktorí sa zdržiavajú na území EÚ.

⁶³ Napríklad nemecký imigračný orgán od žiadateľov o azyl, ktorí prichádzajú zo Sýrie, žiada vyplniť tlačivo s otázkou, či boli svedkami vojnových zločinov, a ak áno, majú uviesť podrobnosti. Pozri publikáciu organizácie Human Rights Watch, „The Long Arm of Justice: Lessons from specialised war crimes units in France, Germany and the Netherlands“, september 2014, s. 10, http://www.hrw.org/sites/default/files/reports/IJ0914_ForUpload.pdf. [Dánsko zaviedlo v roku 2008 právne predpisy, ktorými sa orgánom prokuratúry udeľuje prístup k imigračným spisom týkajúcim sa skupín osôb, ktoré prišli z oblastí konfliktu; cieľom je identifikovať možné podozrivé osoby alebo využiť informácie pri prebiehajúcich vyšetrovaniach na identifikáciu obetí a svedkov najzávažnejších medzinárodných trestných činov.](#)

⁶⁴ Spoločnosti a podnikatelia sa môžu na páchaní najzávažnejších medzinárodných trestných činov podieľať väčšinou formou nelegálneho využívania prírodných zdrojov v rozvojových krajinách, kde sa príjem využíva na nákup zbraní, čo následne vedie k rozsiahlemu porušovaniu ľudských práv alebo najzávažnejším medzinárodným trestným činom. Ďalšou formou je predaj či prenájom zariadenia alebo produktov (napr. chemických prekurzorov alebo sledovacieho zariadenia) diktátorským režimom či vojenským skupinám, ktoré ich využívajú na páchanie najzávažnejších medzinárodných trestných činov. Pozri publikáciu „Criminal

tejto oblasti by mali vnútroštátne orgány pristupovať k identifikácii prípadov a možnému vyšetrovaniu z hľadiska porušovania ľudských práv, nelegálneho využívania prírodných zdrojov v rozsahu zločinu plienenia v rámci vojnových zločinov, alebo zabezpečiť kumulatívne stíhanie za alternatívne trestné činy ako pranie špinavých peňazí a porušenie embarga. Tento prístup by mohol obzvlášť zaujímavý pre päť členských štátov, ktoré vo svojom vnútroštátnom právnom poriadku nemajú ustanovenú trestnú zodpovednosť právnických osôb⁶⁵.

(e) Členské štáty by mali porovnávať oznámenia o medzinárodne hľadaných osobách s národnými registrami obyvateľov

- ❖ Vnútroštátne orgány väčšinou pri pokuse cudzincov o vstup na ich územie kontrolujú oznámenia o medzinárodne hľadaných osobách, napríklad tzv. *Red Notice* Interpolu. Členské štáty by okrem toho mali zabezpečiť, aby vnútroštátne orgány pravidelne porovnávali uvedené oznámenia Interpolu *Red Notice* s registrami osôb, ktoré sa už na území členského štátu zdržiavajú alebo na ňom majú pobyt. Pravidelným skúmaním existujúcich oznámení alebo príkazov na zatknutie vnútroštátnymi orgánmi by sa zabezpečilo, že sa EÚ nestane útočiskom pre osoby na úteku zodpovedné za páchanie najzávažnejších medzinárodných trestných činov.

Opatrenie č. 3: zaviesť systém účinnej spolupráce

Kontext: Zlepšenie spolupráce medzi orgánmi členského štátu v oblasti imigrácie, presadzovania práva, prokuratúry, vzájomnej právnej pomoci, finančnej oblasti a spravodajstva v súvislosti s najzávažnejšími medzinárodnými trestnými činmi, ako aj spolupráca s občianskou spoločnosťou, je nevyhnutným krokom smerom k odstráneniu beztrestnosti v EÚ. Je nevyhnutné, aby útvary zodpovedné za terorizmus, organizovanú trestnú činnosť, finančnú trestnú činnosť, porušovanie embarga, pranie špinavých peňazí, nedovolené obchodovanie s diamantmi a s inými prírodnými zdrojmi, obchodovanie s voľne žijúcimi druhmi, atď. a najzávažnejšie medzinárodné trestné činy postupovali multidisciplinárne a spolupracovali, keďže zločinci nie sú špecialisti, ale sú zameraní všeobecne, a preto sa treba osobitne zamerať na nezákonné činnosti, ktoré prinášajú zisk. Splniť uvedený cieľ môžu pomôcť aj konzultácie s mimovládnyimi organizáciami na celoštátnej úrovni alebo v rámci siete, keďže podporujú výmenu informácií, poznatkov, zručností a vedomostí.

Odporúčané kroky: Členské štáty, EÚ a kontaktné miesta siete by mali na zabezpečenie účinnej vnútroštátnej spolupráce prijať viacero konkrétnych krokov:

(a) Multidisciplinárny prístup, finančné vyšetrovanie, vymáhanie majetku a porušovanie medzinárodných sankcií na podporu boja proti beztrestnosti

responsibility of corporations and business persons for serious international crimes“, podklady k 15. zasadnutiu siete (29. – 30. októbra 2013), sekretariát siete pre genocídu.

65

Bulharsko, Nemecko, Grécko, Lotyšsko a Švédsko.

- ❖ Doplnkom vyšetrovania najzávažnejších medzinárodných trestných činov by malo byť finančné vyšetrovanie a vymáhanie majetku. Význam finančného vyšetrovania a vymáhania majetku spočíva v poskytnutí náhrady obetiam, dodatočných dôkazov, narúšaní trestnej činnosti a odrádzajúcom účinku.
- ❖ Spolupráca medzi útvarmi, ktoré sa zameriavajú na organizovanú trestnú činnosť, nedovolené obchodovanie s prírodnými zdrojmi, dohľad nad finančnými reštrikciami, porušovanie medzinárodných sankcií a zákazy obchodovania či cestovania, môže pomôcť vnútroštátnym orgánom získať informácie a následne vyústiť do súdneho konania za menej závažný trestný čin, pri ktorom by dôkazy prokuratúry neboli dostatočné na odsúdenie za účasť na najzávažnejších medzinárodných trestných činoch, ale jasne naznačujú spáchanie ďalších trestných činov súvisiacich s najzávažnejšími medzinárodnými trestnými činmi (napr. nakladanie s príjmami z trestnej činnosti alebo pranie špinavých peňazí).
- ❖ Všetky zainteresované strany by mali získať vhodnú odbornú prípravu, aby dokázali rozoznať význam finančného vyšetrovania ako súčasti trestného vyšetrovania. Mohli by sa využiť existujúce nástroje ako napr. Camdenská medziagentúrna sieť pre vyhľadávanie majetku (Camden Asset Recovery Inter-Agency Network – CARIN).

(b) Výmena informácií medzi imigračnými orgánmi viacerých členských štátov

- ❖ Členské štáty by mali uľahčovať výmenu poznatkov, najlepších postupov a informácií medzi imigračnými orgánmi v Európe na účely vyšetrovania osôb podozrivých zo spáchania najzávažnejších medzinárodných trestných činov.
- ❖ Mala by sa vytvoriť sieť imigračných orgánov zaoberajúcich sa prípadmi podľa článku 1F, podobná sieť pre genocídu, aby sa prispelo k vytvoreniu synergií a nadviazaniu spolupráce a aby sa zabezpečil harmonizovaný prístup k podozrivým osobám, obetiam a svedkom najzávažnejších medzinárodných trestných činov.⁶⁶

(c) Vymenovanie viacerých kontaktných miest siete so skúsenosťami a poznatkami

- ❖ Členské štáty by mali zabezpečiť, aby kontaktné miesta vymenované do siete pre genocídu mali patričné skúsenosti, aby sa vymenovávali na dlhšie obdobie a aby sa dôsledne zúčastňovali na zasadnutiach siete.
- ❖ Okrem toho na zintenzívnenie výmeny poznatkov, skúseností, informácií o nevyriešených otázkach a dôležitých informácií je tiež užitočné vymenovať viacero kontaktných miest, vrátane zástupcov prokuratúry aj orgánov presadzovania práva, ako aj orgánov vzájomnej právnej pomoci.

(d) Budovanie kontaktov medzi kontaktnými miestami a ich vnútroštátnymi partnermi

- ❖ Kontaktné body siete by mohli zvyšovať povedomie a šíriť osvetu o sieti pre genocídu a o jej činnosti tým, že by šíрили informácie o témach, ktorými sa sieť zaoberá, aj medzi ostatnými príslušníkmi orgánov presadzovania práva, prokuratúry a imigračných orgánov na vnútroštátnej úrovni.
- ❖ Kontaktné body siete okrem toho môžu zbierať informácie od uvedených útvarov a poskytovať ich naspäť sieti, napr. informácie o najnovšom vývoji v právnej oblasti, o oblastiach záujmu a operačných výzvach.

⁶⁶ Takáto sieť už funguje medzi Spojeným kráľovstvom, USA, Kanadou, Austráliou a Novým Zélandom.

- ❖ Kontaktné body siete by mali svoju činnosť koordinovať s úradníkmi ministerstiev, ktorí zastupujú členské štáty v ostatných orgánoch EÚ, ako je najmä pracovná skupina pre všeobecné záležitosti vrátane hodnotenia (GENVAL), Koordinačný výbor v oblasti policajnej a justičnej spolupráce v trestných veciach (CATS) a pracovná skupina pre medzinárodné právo verejné – podskupina pre Medzinárodný trestný súd (COJUR-ICC), čím by sa podporil dôsledný a súvislý prístup k boju proti beztrestnosti na vnútroštátnej a regionálnej úrovni, či už vo vnútornej alebo vonkajšej politike.
- ❖ Kontaktné body siete by tiež mali zabezpečiť výmenu informácií a spoluprácu s koordinačnými strediskami ICC, ktoré sú častejšie pridružené k ministerstvám zahraničných vecí než k polícii, prokuratúre či ministerstvu spravodlivosti.

(e) Členské štáty by mohli zriadiť a podporovať národnú osobitnú skupinu pre beztrestnosť

- ❖ Členské štáty by mohli podporovať uvedenú vnútroštátnu spoluprácu prostredníctvom vytvárania národných osobitných skupín pre boj proti beztrestnosti. Pravidelné stretnutia národných osobitných skupín by uľahčili obojsmernú komunikáciu medzi národnými kontaktnými miestami a ich náprotivkami v inštitúciách v ostatných členských štátoch.

(f) Zriaďovanie „komunitných panelov“ v členských štátoch

- ❖ Vnútroštátne orgány môžu zvážiť, či zriadia v členských štátoch „komunitné panely“ na koordináciu činností medzi príslušnými vnútroštátnymi orgánmi a zástupcami občianskej spoločnosti. Takéto panely podporujú otvorenú výmenu informácií a rokovania o otázkach spolupráce, umožňujú vnútroštátnym orgánom nadviazať bližšie kontakty s mimovládnyimi organizáciami, ktoré pracujú s obeťami a svedkami, a umožňujú skúmať prostriedky nápravy a informovať komunity o činnosti a výsledkoch.

(g) Členské štáty by mali zvážiť využívanie spoločných vyšetrovacích tímov

- ❖ Členské štáty by mali zvážiť využívanie spoločných vyšetrovacích tímov (SVT) na vyšetrovanie a stíhanie najzávažnejších medzinárodných trestných činov. SVT sú pre orgány presadzovania práva členských štátov veľkým prínosom vzhľadom na podporu Eurojustu, Europolu a financovanie zo strany EÚ. Môžu pomôcť predísť duplicitnej práci a nákladom, šetriť ľudské a finančné zdroje, vytvoriť právny základ pre rýchlu a pružnú výmenu informácií a znížiť počet predvolaní daného svedka a obeť na výsluch.

(h) Potreba globálneho rámca spolupráce medzi štátmi

- ❖ Globálny rámec spolupráce medzi štátmi je potrebný na riešenie výziev, ktoré vyplývajú z absencie mechanizmu justičnej spolupráce medzi štátmi.
- ❖ Inštitúcie EÚ a členské štáty by mali ďalej podporovať iniciatívu Holandska, Belgicka, Slovinska, Argentíny a Senegalu, ktorá má pomôcť odstrániť nedostatky pri spolupráci v trestných veciach. Tento návrh by sa mal podporiť na všetkých regionálnych a globálnych fórach, aby sa vnútroštátnym orgánom uľahčila spolupráca s tretími štátmi v oblasti vzájomnej právnej pomoci a vydávania.

(i) Zdieľanie informácií o boji proti beztrestnosti na vnútroštátnej úrovni aj na úrovni EU

- ❖ Informácie o výsledkoch vyšetrovaní a stíhaní osôb zodpovedných za páchanie najzávažnejších medzinárodných trestných činov by sa mali prezentovať rozhodujúcim činiteľom aj širokej verejnosti. Snahy na vnútroštátnej úrovni by mali dopĺňať aktualizácie z európskej úrovne prostredníctvom sekretariátu siete.⁶⁷
- ❖ Takýmto pravidelnými správami o najnovšom vývoji pre orgány zapojené do rozhodovania a legislatívneho procesu sa zabezpečí, aby sa výzvy, s ktorými sa stretávajú príslušné orgány zodpovedné za identifikáciu, vyšetrovanie a stíhanie údajných páchatel'ov, zohľadnili a prípadne aby nasledovali ďalšie legislatívne a administratívne kroky.

Opatrenie č. 4: zlepšovať právne predpisy v oblasti vyšetrovania, stíhania a vzájomnej právnej pomoci

Kontext: Schopnosť členských štátov vyšetrovať a stíhať najzávažnejšie medzinárodné trestné činy závisí od komplexnej transpozície záväzkov vyplývajúcich z medzinárodných zmlúv a obyčajového práva, ktorými sa zakazujú najzávažnejšie medzinárodné trestné činy, do vnútroštátnych právnych predpisov. Existencia takýchto právnych predpisov má podobne zásadný význam pri uľahčovaní vzájomnej právnej pomoci.

Odporúčané kroky: Členské štáty môžu prijať na zaistenie súladu svojich vnútroštátnych právnych predpisov so záväzkami vyplývajúcimi z medzinárodných zmlúv a medzinárodného obyčajového práva viacero krokov:

(a) Zabezpečenie existencie komplexných a aktuálnych vnútroštátnych právnych predpisov v oblasti najzávažnejších medzinárodných trestných činov

- ❖ Ak je to potrebné, členské štáty by mali zmeniť svoje existujúce právne predpisy tak, aby odrážali ich záväzky vyplývajúce z medzinárodného obyčajového práva a zmluvného práva v oblasti najzávažnejších medzinárodných trestných činov.⁶⁸
- ❖ Členské štáty by mali zabezpečiť, aby sa v ich vnútroštátnych právnych predpisoch vymedzili najzávažnejšie medzinárodné trestné činy v súlade s medzinárodnými normami a ustanovil výkon extrateritoriálnej (vrátane univerzálnej) právomoci pri takýchto zločinoch.
- ❖ Okrem toho by členské štáty mali zabezpečiť, aby sa v ich vnútroštátnych právnych predpisoch ustanovili pojmy ako velenie a zodpovednosť nadriadeného a aby sa v nich uvádzali aj príslušné normy v oblasti irelevantnosti obhajoby na základe príkazu nadriadeného a premlčania.

⁶⁷ V súvislosti s pravidelným informovaním Európskeho parlamentu pozri článok 3 rozhodnutia Rady 2002/494/SVV.

⁶⁸ Pozri vyššie: Kapitola prvá, oddiel 1.2 „Povinnosť štátov vyšetrovať a stíhať najzávažnejšie medzinárodné trestné činy“.

(b) Zabezpečiť, aby vnútroštátne právne predpisy a prax v oblasti medzinárodnej imunity nenáležite neochraňovali jednotlivcov

- ❖ Členské štáty a vnútroštátne orgány sa musia zapojiť do zabezpečenia toho, aby imunity neposkytovali jednotlivcom nenáležitú ochranu pred trestnou zodpovednosťou za spáchanie najzávažnejších medzinárodných trestných činov.⁶⁹
- ❖ Členské štáty by mali vyvinúť vnútroštátne usmernenia zodpovedajúce medzinárodným normám a vyjasniť túto oblasť práva, ktorá sa vzťahuje na príslušné ministerstvá a trestnoprávne orgány.⁷⁰
- ❖ Sieť by mohla pomôcť vypracovať zbierku existujúcich najlepších postupov a vymedziť rozsah noriem v oblasti medzinárodnej imunity. Vnútroštátne orgány by sa mohli takýmito usmerneniami riadiť v prípade pochybností o postavení zahraničných verejných činiteľov podozrivých zo spáchania najzávažnejších medzinárodných trestných činov.

Opatrenie č. 5: budovať sieť ako znalostné centrum a propagovať ho nielen na fórach EÚ, ale aj na globálnej scéne

Kontext: Sieť zohráva zásadnú úlohu pri zabezpečení záväzku EÚ bojovať proti beztrestnosti na jej území. Rozširovanie a pokroky siete v budúcnosti závisia od zdrojov, ktoré sa pridelia sekretariátu siete. Ďalšia podpora by umožnila sekretariátu siete pokročiť v boji proti beztrestnosti rôznymi spôsobmi.

Odporúčané kroky: Ak by sa zvýšili zdroje siete, mohla by sama uskutočniť viaceré opatrenia zamerané na pôsobenie siete ako znalostného centra a na jej podporu na fórach EÚ aj v globálnom meradle:

(a) Mohlo by sa zlepšiť zdieľanie informácií medzi štátmi

- ❖ Mala by sa rozšíriť funkcia siete v oblasti zdieľania informácií, čím by sa umožnila intenzívnejšia výmena informácií, okrem iného aj o uplatnitel'om vnútroštátnom a medzinárodnom práve, príslušných postupoch, poznatkoch o prebiehajúcich stíhaniach či vyšetrovaniach, dostupných dôkazoch či dôležitých svedkoch, uľahčili by sa snahy vnútroštátnych orgánov postaviť údajných páchatel'ov pred súd a umožnil by sa rozvoj siete ako strediska pre boj proti beztrestnosti v EÚ.

⁶⁹ Na 14. zasadnutí siete, ktoré sa konalo 17. – 18. apríla 2013, sa rokovalo o otázke medzinárodných noriem v súvislosti s medzinárodnou imunitou a vnútroštátnymi postupmi v tomto ohľade.

⁷⁰ V Holandsku bol úlohou vypracovať odporúčania o imunitе zahraničných predstaviteľov v súvislosti s najzávažnejšími medzinárodnými trestnými činmi poverený Poradný výbor pre otázky medzinárodného práva verejného. Tieto usmernenia prijala holandská vláda, a teda v prípade pochybností o postavení zahraničných verejných činiteľov alebo predstaviteľov je možné zapojiť všetky príslušné vnútroštátne orgány. *Pozri* <http://www.cavv-advies.nl/Publications>.

(b) Sieť by mala zlepšiť podávanie správ a spoluprácu s ostatnými inštitúciami EÚ a príslušnými aktérmi

- ❖ Sekretariát siete by mal vypracúvať výročnú správu o činnosti, v ktorej by opisoval úsilie členských štátov v oblasti boja proti beztretnosti; táto správa by sa mohla predkladať príslušným inštitúciám EÚ, ktoré by získali aktuálne informácie o vývoji v EÚ.⁷¹ Správou by sa zvýšilo povedomie o problémoch, s ktorými sa stretávajú príslušné vnútroštátne orgány a bola by impulzom pri riešení existujúcich nedostatkov a prekonávaní legislatívneho vákuu.
- ❖ Sekretariát siete by mal vypracúvať odborné štúdie na rôzne témy súvisiace s vyšetrovaním a stíhaním najzávažnejších medzinárodných trestných činov, v ktorých by mohol poukázať na možné zlepšenia spolupráce a vzájomnej právnej pomoci a podávať správy o právnom a praktickom vývoji v oblasti medzinárodného práva alebo práva EÚ.⁷²
- ❖ Mala by sa rozšíriť spolupráca sekretariátu siete s ostatnými vnútroštátnymi, regionálnymi a medzinárodnými aktérmi. Komplexnejšiemu prístupu na ceste k odstráneniu beztretnosti by mohla pomôcť okrem iného aj aktívna komunikácia a spolupráca s rôznymi mimovládnyimi organizáciami, ktoré podporujú boj proti beztretnosti, diskusie s regionálnymi organizáciami ako Africká únia a so zástupcami ICC a ad hoc tribunálov, zástupcami Medzinárodného výboru Červeného kríža a Interpolu.

Opatrenie č. 6: zopakovať záväzok EÚ

Kontext: Hoci EÚ preukázala značnú podporu boju proti beztretnosti, stále zostáva priestor na to, aby svoj záväzok zopakovala a poskytla ďalšiu pomoc. Jej politický záväzok venovať sa tomuto boju sa neodráža v postštokholmskom programe. Opätovné uvedenie témy beztretnosti páchatel'ov najzávažnejších medzinárodných trestných činov na program by bolo veľkým prínosom pre osvetu a zvýšenie kapacity v oblasti koordinácie a podpory vyšetrovania a stíhania, ktoré vedú vnútroštátne orgány.

Odporúčané kroky: Inštitúcie EÚ by na zvýšenie podpory boja proti beztretnosti mohli prijať viaceré opatrenia:

- ❖ Európska komisia by mala napomáhať boju proti beztretnosti tak, že formálne vyhodnotí vykonávania rozhodnutia Rady 2002/494/SVV a rozhodnutia Rady 2003/335/SVV v členských štátoch, ako sa uvádza v Štokholmskom programe. V hodnotení by sa mohlo poukázať na oblasti, kde je možné zlepšenie, a poskytnúť sieti aj jej sekretariátu cenné usmernenia.

⁷¹ Článok 3 rozhodnutia Rady 2002/494/SVV.

⁷² Ďalšie myšlienky a odporúčania pre rozvoj siete možno nájsť v správe organizácie Human Rights Watch The Long Arm of Justice: Lessons from specialised war crimes units in France, Germany and the Netherlands“, september 2014, s. 86 – 90, http://www.hrw.org/sites/default/files/reports/IJ0914_ForUpload.pdf.

- ❖ Mandáty Eurojustu a Europolu by sa mali rozšíriť, aby zahŕňali aj najzávažnejšie medzinárodné trestné činy a umožnila sa ich spolupráca so sieťou v záujme čo najlepšej podpory pre vnútroštátne orgány.⁷³
- ❖ Európska únia by mala uvažovať o vypracovaní akčného plánu boja proti beztrestnosti v rámci EÚ alebo poskytnúť zdroje na jeho vypracovanie; takýto plán by bol dôležitým nástrojom na podporu spolupráce a vypracovania najlepších postupov na celoštátnej aj regionálnej úrovni pri zlepšovaní vyšetřovania a stíhania najzávažnejších medzinárodných trestných činov.
- ❖ Výbor Európskeho parlamentu pre občianske slobody, spravodlivosť a vnútorné veci (LIBE) by mal v spolupráci s výborom pre ľudské práva každý rok usporiadať v Európskom parlamente vypočutie na tému Boj proti beztrestnosti v rámci Európskej únie.
- ❖ Európska komisia by mala vyhodnotiť dodatočné možnosti financovania na podporu vnútroštátnych orgánov pri zriaďovaní špecializovaných útvarov.
- ❖ EÚ by mala zabezpečiť financovanie odbornej prípravy a budovania kapacít, vrátane možností projektov a programov odbornej prípravy pre pracovníkov v oblasti presadzovania práva, prokurátorov, úradníkov v oblasti vzájomnej právnej pomoci a sudcov v rámci Európskej siete odbornej justičnej prípravy (EJTN) alebo Európskej policajnej akadémie (CEPOL), so zameraním na medzinárodné humanitárne právo a medzinárodné trestné právo.

Opatrenie č. 7: budovať kapacity a šíriť osvetu v príslušných vnútroštátnych orgánoch

Kontext: Mnohé členské štáty sa stále potýkajú s problémami, ktoré vyplývajú z nedostatku špecialistov v oblasti najzávažnejších medzinárodných trestných činov. Osobám, ktoré pracujú s páchatel'ami či obeťami najzávažnejších medzinárodných trestných činov, je nevyhnutné poskytnúť špecializovanú odbornú prípravu. Príkladmi platforiem, ktoré by sa dali na úrovni členských štátov využiť na ľahšie šírenie poznatkov a odbornú prípravu pre odborníkov v praxi v oblasti boja proti beztrestnosti, je Európska sieť odbornej justičnej prípravy, Európsky podporný úrad pre azyl a Európska policajná akadémia.⁷⁴

⁷³ V nových návrhoch nariadení o Eurojuste a Europole sa navrhuje rozšírenie trestných činov, pri ktorých by mohli mať v budúcnosti Eurojust a Europol právomoc. Na zozname sa nachádza aj trestný čin genocídy, zločiny proti ľudskosti a vojnové zločiny. V závislosti od výsledku rokovaní a po prijatí nových nariadení o Eurojuste a Europole by sa ich vecná pôsobnosť rozšírila o najzávažnejšie medzinárodné trestné činy. Sieť, Eurojust a Europol by teda mali spojiť svoje mandáty a úlohy, aby mohli čo najlepšie podporovať odborníkov z praxe pri vyšetřovaní a stíhaní najzávažnejších medzinárodných trestných činov. Uvedené tri orgány by mali dokázať pracovať súbežne v rámci svojich právomocí, aby EÚ dosiahla maximálne pokroky v boji proti beztrestnosti. Uvedené návrhy sa nachádzajú na týchto stránkach: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2013:0173:FIN:EN:PDF> a <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2013:0535:FIN:EN:PDF>.

⁷⁴ Napríklad Európsky podporný úrad pre azyl vydal dve podrobné „Správy o krajine pôvodu“ zamerané na Afganistan: 'Insurgent strategies — intimidation and targeted violence against Afghans', december 2012, http://easo.europa.eu/wp-content/uploads/192143_2012_5967_EASO_Afghanistan_II.pdf, a 'Taliban Strategies – Recruitment', júl 2012, http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/what-we-do/policies/asylum/european-asylum-support-office/bz3012564enc_complet_en.pdf.

Odporúčané kroky: Na zintenzívnenie špecializovanej odbornej prípravy v členských štátoch možno prijať viacero opatrení, ktoré pomôžu prekonať problémy vyplývajúce z aktuálneho nedostatku odbornej prípravy a špecialistov v členských štátoch.

(a) Zabezpečiť odbornú prípravu v otázkach azylu a justičnej a policajnej spolupráce

- ❖ Pracovníci, ktorí sa venujú identifikácii, vyšetrovaniu a stíhaniu osôb podozrivých zo spáchania najzávažnejších medzinárodných trestných činov, potrebujú špecializovanú odbornú prípravu, aby získali poznatky o skutkovej a právnej zložitosti týchto zločinov, o kontexte ich spáchania a o rôznych prameňoch uplatniteľného práva.
- ❖ Prekonať aktuálne problémy s nedostatkom odbornej prípravy a špecialistov v členských štátoch by pomohlo aj vytvorenie špecializovaných vzdelávacích ustanovizní alebo programov zameraných na stíhanie najzávažnejších medzinárodných trestných činov. Vhodné programy odbornej prípravy treba vyvinúť aj pre obhajcov, právnych zástupcov obetí a sudcov pracujúcich s najzávažnejšími medzinárodnými trestnými činmi.

(b) Pomoc od špecialistov

- ❖ Vnútroštátne orgány by mali zvážiť, či požiadajú o pomoc organizácie, ktoré majú osobitné poznatky o vyšetrovaní trestného činu genocídy, zločinov proti ľudskosti a vojnových zločinov, ako aj závažného porušovania ľudských práv, ako je napr. mechanizmus rýchlej reakcie v oblasti spravodlivosti (Justice Rapid Response – JRR).⁷⁵

(c) Európsky deň proti beztrestnosti páchatel'ov najzávažnejších medzinárodných trestných činov

- ❖ Na úrovni EÚ by mohla vzniknúť iniciatíva za vytvorenie osobitného podujatia na pripomenutie obetí najzávažnejších medzinárodných trestných činov, osvetu a propagáciu boja proti beztrestnosti, podľa vzoru celoeurópskeho dňa spomienky na obeť všetkých totalitných a autoritárskych režimov, dňa boja proti obchodovaniu s ľuďmi a svetového dňa medzinárodnej spravodlivosti. Takýmto podujatím by sa zvýšilo povedomie o problémoch, ktoré súvisia s predvádzaním osôb zodpovedných za páchanie najzávažnejších medzinárodných trestných činov pred súd.

Opatrenie č. 8: práva, podpora a ochrana obetí a svedkov najzávažnejších medzinárodných trestných činov

Kontext: V súvislosti s obeťami a svedkami najzávažnejších medzinárodných trestných činov vyvstávajú pre vyšetrovacie orgány a orgány prokuratúry osobitné problémy. Vzhľadom na bezpečnostné obavy, riziko traumatizácie a potrebu právneho zastúpenia v konaní musia

⁷⁵ JRR je medzivládny mechanizmus, ktorý zabezpečuje rýchle nasadenie odborníkov v oblasti trestného práva z pohotovostného zoznamu. Títo odborníci sú osobitne vyškolení na vyšetrovanie trestného činu genocídy, zločinov proti ľudskosti a vojnových zločinov, ako aj závažného porušovania ľudských práv. Viac informácií sa nachádza na stránke <http://www.justicerapidresponse.org/>.

vnútroštátne orgány venovať osobitnú pozornosť zapájaniu obetí a svedkov do vyšetrovania a stíhania.

Odporúčané kroky: Bez ohľadu na súvisiace výzvy by mali vnútroštátne orgány prijať viaceré opatrenia na riešenie práv a potrieb obetí a svedkov.

(a) Stratégie stíhania by mali obsahovať aj stratégiu vhodného oslovenia obetí

- ❖ Členské štáty by mali mať jasné pravidlá v oblasti oslovovania obetí a komunikácie s nimi v súvislosti s prebiehajúcimi konaniami či vyšetrovaniami. Súčasťou týchto snáh by malo byť aj zaradenie hľadiska obetí a ich práv do stratégií vyšetrovania a stíhania.

(b) Vnútroštátne orgány by mali poskytovať informácie o právach obetí a podmienkach ochrany

- ❖ Obetiam najzávažnejších medzinárodných trestných činov by sa mali poskytovať dostatočné informácie o tom, či sa v právnych predpisoch vyšetrojúceho štátu ustanovuje účasť obetí na takomto konaní. Podobne by sa mali poskytovať aj informácie o podmienkach ochrany svedkov v takýchto prípadoch.
- ❖ Ak sa obeť zúčastňuje na takomto konaní ako účastník alebo má vypovedať proti svojim prenasledovateľom, členské štáty musia tiež zabezpečiť adekvátnu ochranu pred hrozbami, traumatizáciou a opakovanou viktimizáciou. V rámci takýchto postupov by sa mala obetiam poskytnúť základná úroveň ochrany, ktorá sa udeľuje na základe smernice, ktorou sa stanovujú minimálne normy v oblasti práv, podpory a ochrany obetí trestných činov.⁷⁶

⁷⁶ Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2012/29/EÚ z 25. októbra 2012, ktorou sa stanovujú minimálne normy v oblasti práv, podpory a ochrany obetí trestných činov a ktorou sa nahrádza rámcové rozhodnutie Rady 2001/220/SVV, Ú. v. EÚ L 315, 14.11.2012, s. 57.